

Ülevaade lõimumis- ja kohanemisvaldkonna teenustest Eestis

Juhendmaterjal kohalikele omavalitsustele

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Dokumendis kasutatud mõisted.....	4
3. Eesti rahvastik ja ränne.....	6
4. Eesti lõimumis- ja kohanemisvaldkond ning olemasolevad teenused.....	10
4.1 Lõimumis- ja kohanemisvaldkonnaga seotud institutsiooniline raamistik.....	12
4.2 Lõimumis- ja kohanemisvaldkonna peamised õigusaktid	14
5. Lõimumine kohalike omavalitsuste tasandil	15
5.1 Teenuste arendamise üldised tegevusjuhised	16
5.2 Teenuste arendamine	18
5.3 Näiteid kohanemist ja lõimumist toetavatest teenustest ja tegevustest kohalikes omavalitsustes Eestis ja välismaal.....	20
5.3.1 Riigi poolt delegeeritud kohanemis- ja lõimumisteenused.....	20
5.3.2 Kohalike omavalitsuste tasandil algatatud tegevused	21
6. Euroopa Liidu ja rahvusvaheliste organisatsioonide roll lõimumis- ja kohanemispoliitika kujundamisel	24
6.1 Euroopa Liit.....	24
6.2 Euroopa Nõukogu.....	25
6.3 Ühinenud Rahvaste Organisatsioon.....	26
6.4 Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon	26
Lisa 1. Kohanemis- ja lõimumisvaldkonna teenused	26
Lisa 2. Kasutatud allikad, uuringud ja ülevaated.....	32
Lisa 3. Kasutatud lühendid.....	33

1. Sissejuhatus

Dokumendi eesmärk on anda terviklik ülevaade võimalustest, kuidas kujundada kohanemis- ja lõimumisteenuseid kohalike omavalitsuste tasandil ja aidata kaasa ühtse standardi loomisele kohalikes omavalitsustes, et pakkuda teenuseid välispäritolu elanikele. Juhendmaterjal annab ülevaate lõimumispoliitika elluviimisest Eestis ja esitab näiteid lõimumist toetavatest teenustest kohalikes omavalitsustes, selgitab valdkondlikke mõisteid ja annab soovitusi, et vastavaid teenuseid kohalikes omavalitsustes planeerida. Lisaks tutvustatakse, milline on Euroopa Liidu ja rahvusvaheliste organisatsioonide roll lõimumispoliitika kujundamisel.

Eestis on riigikeelest erineva keele- ja kultuuritaustaga elanike lõimumisega tegeletud riiklikul tasandil juba paarkümmend aastat. Lõimumispoliitika kujundamisel on koostööpartneritena kaasatud eelkõige kohalike omavalitsuste esindusorganisatsioonid. Kõik lõimumist puudutavad strateegilised dokumendid nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil on esile tõstnud lõimumist kui kahepoolset protsessi, mis eeldab nii teisest rahvusest püsielanike, sisserändajate kui ka neid lõimiva ühiskonna koostööd ja jõupingutusi.

Senisest suuremat tähelepanu vajab kohalike omavalitsuste koostöö riigiga ning teadlikkuse suurendamine olemasolevate kohanemist ja lõimumist toetavate teenuste kohta. Lõimumist toetava terviksüsteemi ning targa ja tasakaalustatud lõimumispoliitika kujundamine peab arvestama nii kitsamalt tööturu kui ka laiemalt kogu ühiskonna vajadustega. Teenuste nüüdisajastamine, ühiskondlike hoiakute kujundamine ning kultuuriliste ja sotsiaalsete pingete maandamine on märksõnad, mis läbivad lõimumisvaldkonna poliitikakujundamist nii riiklike institutsioonide kui ka kohalike omavalitsuste tasandil.

2017. aasta haldusreformi tulemusena jäi Eestis senise 213 omavalitsusüksuse asemele alles 15 linna ja 64 valda, kokku 79 kohalikku omavalitsust, eesmärgiga tõsta kohalike omavalitsuste suutlikkust osutada avalikke teenuseid. Eestimaa elanikest on 1/3 eesti keelest erineva keele- ja kultuuritaustaga, neist enamik elab Ida-Virumaa ja Harjumaa kohalikes omavalitsustes.¹ Ehkki kohaliku omavalitsuse korralduse seadus ei suuna kohalikke omavalitsusi otseselt lõimumispoliitikaga tegelema, saavad linnad ja vallad teise keele- ja kultuuritaustaga elanike kohanemisele ja lõimumisele oma haldusterritooriumil avalike teenuste kaudu märkimisväärselt kaasa aidata. Ka Euroopa Liidu liikmesriikide kogemus näitab, et kohalikud omavalitsused peavad lõimumist toetavate teenuste rakendamist tähtsaks. Edukas kohanemine ja lõimumine, integreeritus tööturule ning osalus kogukondlikus elus toetavad Eesti ühiskonna turvalisust ja majanduslikku arengut.

Dokumendi koostamisel võeti arvesse erinevaid Eestis tehtud lõimumisalaseid uuringuid ja poliitikasoovitusi, samuti Soome Kohalike Omavalitsuste Liidu kogemusi uussisserändajate lõimimisel. Soome kohalikud omavalitsused tõstavad lõimumispoliitika kujundamisel esile kultuuridevahelise dialoogi arendamise ja lõimumist soodustavate tugivõrgustike loomise tähtsust, samuti sisserändajatele tööhõivemeetmete planeerimist kohalikul tasandil.

Siinne juhendmaterjal aitab kaasa Kultuuriministeeriumi lõimumisvaldkonna arengukava „Lõimuv Eesti 2020” ning Siseministeeriumi ja Kultuuriministeeriumi ühiselt koostatava „Rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukava 2021–2030” eesmärkide elluviimisele, kus üheks tegevussuunaks on kujundada

¹ Üle 10 000 esindajaga rahvusi on Eestis ainult viis – eestlased, venelased, ukrainlased, valgevenelased ja soomlased. 97% elanike emakeel on eesti või vene keel. Statistikaameti pressiteade 17.09.2012: https://www.stat.ee/64309?parent_id=32784
<https://www.stat.ee/files/koolinurk/rahvaloendusest/rel2000/rahvused.php>.

tõhusat kohanemis- ja lõimumispoliitikat, samuti riigi tihedam koostöö kohalike omavalitsustega nii uussisserändajate kohanemist ja lõimumist toetavate teenuste kui ka riiki tagasi pöörduvate rahvuskaaslastele mõeldud teenuste elluviimisel.² Dokumendis esitatud statistikat ja viiteid uuendatakse igal aastal, et pakkuda koostööpartneritele asjakohast valdkondlikku teavet.

Juhendmaterjali valmimisele aitas kaasa kultuuriministri 23. novembri 2018. aasta käskkirjaga nr 205 moodustatud riigieelarve strateegia läbirääkimiste lõimumise valdkonna töörühm, kuhu kuuluvad Eesti Linnade ja Valdade Liidu, kohalike omavalitsuste ning erinevate ministeeriumide esindajad. Dokumendi koostasid Anne-Ly Reimaa, Kultuuriministeeriumi lõimumisvaldkonna rahvusvaheliste suhete juht (annely.reimaa@kul.ee, telefon: 628 2217) ja Kätlin Kõverik, Integratsiooni Sihtasutuse vanemnõustaja (katlin.koverik@integratsioon.ee, telefon: 659 9032). Koostamisele aitasid kaasa Piret Hartman, Kultuuriministeeriumi kultuurilise mitmekesisuse asekancler (piret.hartman@kul.ee, telefon: 628 2355); Olga Sõtnik, Kultuuriministeeriumi kultuurilise mitmekesisuse osakonna nõunik (olga.sotnik@kul.ee, telefon: 628 2261); Kerli Zirk, Siseministeeriumi kodanikuühiskonna ja kohanemispoliitika osakonna nõunik (kerli.zirk@siseministeerium.ee, telefon: 612 5082), Kristen Kanarik, Siseministeeriumi kodakondsus- ja rändepoliitika osakonna nõunik (kristen.kanarik@siseministeerium.ee), Annike Soodla, Haridus- ja Teadusministeeriumi hariduskorralduse osakonna peasekspert (annike.soodla@hm.ee, telefon: 7354016), Viivian Jõemets, Haridus- ja Teadusministeeriumi hariduskorralduse osakonna peasekspert (viivian.joemets@hm.ee, telefon: 7350203); Sulev Valner, Rahandusministeeriumi regionaalhalduspoliitika osakonna nõunik (Sulev.Valner@fin.ee, telefon 5307 9322), Annely Tank, EAS-i Work in Estonia projektijuhi kohusetäitja (Annely.Tank@eas.ee, telefon: 627 9530), Tarmo Saks, Integratsiooni Sihtasutuse rahvuskaaslaste info- ja koostööspetsialist (tarmo.saks@integratsioon.ee, telefon: 6599021); Jan Trei, Eesti Linnade ja Valdade Liidu asedirektor (Jan.Trei@elvl.ee, telefon: 604 3006), Ott Kasuri, Eesti Linnade ja Valdade Liidu arendusjuht (Ott.Kasuri@elvl.ee, telefon: 604 3013) ja Kädi Koppe, Eesti Linnade ja Valdade liidu nõunik (Kadi.Koppe@elvl.ee, telefon: 604 3011).

2. Dokumendis kasutatud mõisted

Etniline vähemus – põhirahvusest erineva rahvusliku või kultuurilise taustaga ühiskonnagrupp.

Kaudne teenus – teenus, mille käigus asutused osutavad teenust kasusaaja otsese pöördumiseta ja teenuse kasusaajaid ei ole võimalik identifitseerida (nt keeleõppega seotud sotsiaalkampaania ja teavitamine).

Kohanemine – protsess, mille käigus riiki ümber asunud uussisserändajad kohanevad uue keskkonna ja vastuvõtva ühiskonnaga. Protsessi iseloomustab teadmiste ja oskuste omandamine, mis aitab uues keskkonnas toimida nii igapäevaelu puudutavas sfääris (elukoha leidmine, kooli- ja lasteaiakohad, maksud, tervishoiu- ja sotsiaalteenused, keeleõppe võimalused jne), riigisfääris (ühiskonnakorraldus, õigusaktid, riigi toimimispõhimõtted, teise riigi kodakondsusega isikute õigused ja kohustused, elamisloa ja elamisõigusega seonduv jne) kui ka käitumuslikus sfääris (esmane arusaam vastuvõtva ühiskonna alusväärtustest, kultuurilistest tavadest, esmatasandi keeleõpe jne).

Kolmandate riikide kodanikud – isikud, kes ei ole Euroopa Liidu, Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi (Norra, Island, Liechtenstein) ega Šveitsi Konföderatsiooni kodanikud.

Lõimumine – mitmepoolne sotsiaalse sidususe tekke protsess ühiskonnas erineva keelelis-kultuurilise taustaga inimeste vahel. Protsessi iseloomustab teadmiste, oskuste omandamine ja väärtuste kujunemine, mis panustavad ühiskonna arengusse praktilise koostöö ja vastastikuse avatuse kaudu.

² Siseministeeriumi kodulehekül: <https://www.siseministeerium.ee/et/rahvastiku-ja-sidusa-uhiskonna-arengukava-2021-2030>.

Lõimumise tulemusena väheneb ühiskonnaliikmete kultuurilisest, keelelisest, religioosest ja rahvuslikust kuuluvusest tingitud sotsiaalmajanduslik ebavõrdsus ja suureneb osalemine ühiskonnaelus.

Määratlemata kodakondsusega isik – isik või tema järeltulija, kes on jäänud varasemast kodakondsusest ilma seoses tema kodakondsusjärgse riigi lakkamisega, kuid ei ole realiseerinud võimalust saada mõne järglasriigi kodakondsust.

Otsene teenus – teenus, mida asutus osutab füüsilisele või eraõiguslikule juriidilisele isikule teeninduskontakti või mistahes suhtluskanali kaudu isiku tahtel, sh eeldataval tahtel (nt keeleõpe ja keeleõppega seotud nõustamine).

Pagulane – inimene, kellele on antud 1951. aasta Genfi pagulasseisundi konventsiooni alusel rahvusvaheline kaitse. PPA annab inimesele pagulase staatuse juhul, kui tema põhjendatud tagakiusukartus on tingitud tema rassi, usu, rahvuse, sotsiaalsesse rühma kuulumise või poliitiliste vaadete pärast. Pagulasele antakse elamisluba kolmeks aastaks, mida saab vajadusel pikendada samuti kolmeks aastaks.

Põgenik – inimene, kes on sunnitud lahkuma oma kodakondsusjärgsest riigist või alalisest asukohast mõne erakorralise sündmuse (nt relvakonflikti, üldise vägivalla, inimõiguste rikkumise, looduskatastroofi) või tagakiusukartuse tõttu. Kui selline põgenik ei ületa rahvusvaheliselt tunnustatud riigipiiri, siis on tegemist sisepõgenikuga.

Püsielanik – legaalselt Eestis viibiv isik, kes on riigis elanud rohkem kui viis aastat. Eestis püsiv elamine välismaalaste seaduse tähenduses on Eesti kodaniku või Eesti elamisluba või elamisõigust omava välismaalase Eestis viibimine vähemalt 183 päeva aasta jooksul.

Rahvusvahelise kaitse saaja – välismaalane, keda on tunnustatud pagulasena, lisakaitse või ajutise kaitse saajana ja kellele on antud Eesti elamisluba.

Rahvusvahelise kaitse taotleja – välismaalane, kes on Eestis esitanud välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse alusel rahvusvahelise kaitse ja elamisloa taotluse, mille suhtes ei ole lõplikku otsust langetatud.

Rahvusvähemus – väljaspool oma riiki elav etniline kogukond. Rahvusvähemuse mõiste hõlmab nii vähemusrahvusi kui ka välispäritolu rahvastiku hulka kuuluvaid etnilisi rühmi.

Riigiidentiteet – ühiskonnaliikmete jagatud seotustunne riigiga. Ühine riigiidentiteet põhineb jagatud väärtustel, sümbolitel ja praktikatel ning tagab inimeste kuuluvus- ja turvatunde ühiskonnas.

Ränne – inimeste elukohavahetus. Kui rännatakse ühe riigi piirides, on tegemist siserändega. Ränne võib olla vabatahtlik (töötamine) või sunnitud (sõjapõgenikud). Kui ränne ületab riigipiire, siis on tegemist kas sisse- või väljarändega.

Sotsiaalne sidusus³ – ühiskonna võimekus tagada kõigi oma liikmete heaolu, vähendada erinevusi ja vältida marginaliseerumist.

³ Sidusa ühiskonna all mõistetakse ühiskonna suutlikkust tagada kõigi oma liikmete heaolu, vähendada erinevusi ja vältida polariseerumist. Sidus ühiskond koosneb üksikest toetavatest vabadest inimestest, kes saavutavad oma ühiseid eesmärgi demokraatlikult. See tähendab inimeste eelarvamusteta ja võrdset kohtlemist, sõltumata nende soost, vanusest, erivajadusest või puudest, rassilisest või etnilisest kuuluvusest, seksuaalsest sättumusest, perekonnaseisust, elukohast jne. Sidusa ühiskonna osad on sotsiaalne kaasatus, mis tähendab inimeste võimalust osaleda täisväärtuslikult ühiskondlikus elus, sealhulgas töötada ja olla majanduslikult aktiivne, ning sotsiaalne mobiilsus, mis võimaldab indiviidide ja sotsiaalsete gruppide horisontaalset või vertikaalset liikuvust erinevate ühiskondlike struktuuride ja tasandite vahel. (Euroopa Nõukogu 2004, OECD 2012, https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/RevisedStrategy_en.pdf, <https://www.un.org/esa/socdev/ageing/documents/social-cohesion.pdf>).

Tagasipöörduja – välisriigist Eestisse elama asunud Eesti kodanik või eesti rahvusest inimene ning tema Eestisse elama asunud abikaasa, laps ja vanem.

Tagasiränne – isiku tagasipöördumine sihtriigist lähteriiki.

Tugiteenus – teenus, mida osutavad ministeeriumid enda või teise asutuse ametnikele või töötajatele, et arendada või täita kohanemis- ja lõimumispoliitikast tulenevaid ülesandeid (nt täiendusõpe keeleõpetajatele).

Täiendava kaitse saaja – inimene, kes ei kvalifitseeru pagulaseks, kuid kes ei saa naasta päritoluriiki, sest sellega võib talle kaasneda tõsine oht: surmanuhtlus, piinamine, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- või karistamisviiside, sh vägivalla kasutamine rahvusvahelise või riigisisese relvakonflikti tõttu. Eestis antakse täiendava kaitse saajale elamisluba kehtivusega üks, mida saab vajadusel pikendada kahe aasta kaupa.

Uussisserändaja – legaalselt Eestisse sisserännanud välismaalane, kes on riigis elanud vähem kui viis aastat. Uussisserändajaks peetakse välismaalast, kellele on antud Eesti tähtajaline elamisluba välismaalaste seaduses või välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduses sätestatud alusel; Euroopa Liidu kodaniku, kes on omandanud Eestis tähtajalise elamisõiguse Euroopa Liidu kodaniku seaduses sätestatud alusel; Euroopa Liidu kodaniku perekonnaliiget, kellele on antud Eestis tähtajaline elamisõigus Euroopa Liidu kodaniku seaduses sätestatud alusel.

Vähemusrahvus – riigi põhirahvusest etnilise enesemääratluse, keele, usu või kultuurilise omapära poolest erinev ajalooline rahvusrühm. Vähemusrahvusena käsitletakse Eesti kodanikke, kes elavad Eesti territooriumil; omavad kauaaegseid, kindlaid ja kestvaid sidemeid Eestiga; erinevad eestlastest oma etnilise kuuluvuse, kultuurilise omapära, religiooni või keele poolest; on ajendatud soovist üheskoos alal hoida oma kultuuritavasid, religiooni või keelt, mis on aluseks nende ühisele identiteedile. Eesti vähemusrahvusi määratleb kultuuriautonoomia seadus.

Ümberasustamine – rahvusvahelist kaitset vajavate inimeste vastuvõtmine kolmandatest riikidest ÜRO juhtimisel.

Ümberpaigutamine – 2015. aastal Euroopa Liidu Nõukogu otsusega vastu võetud solidaarsusmeede, mis tähendab rahvusvahelist kaitset vajavate inimeste Euroopa Liidu sisest ümberpaigutamist.

3. Eesti rahvastik ja ränne

Eestis elab palju erineva etnilise, kultuurilise ja keelelise tausta ning päritoluga inimesi. Vähemusrahvuse kultuuriautonoomia seaduse kohaselt peetakse Eesti ajaloolisteks vähemusrahvusteks saksa, vene, rootsi ja juudi rahvuseid.⁴ Pikka aega riigis elanud vähemusrahvusteks Eestis võib pidada ka lätlast, romasid, tatarlast ja nüüdseks rahvastikupildist kadunud Kirde-Eestis ja Peipsi läänerannikul elanud vadjalasi. Suurim muutus Eesti rahvastikus toimus Eestis II maailmasõja ajal ja pärast seda: 1934. aastal moodustasid eestlased riigi rahvastikust 88%. 1944. aastal organiseeritud ümberasustamise tulemusel kadusid Eestimaa rahvastikust saksa ja rootsi vähemusrahvused. Saksa okupatsiooni perioodil hukati kõik Eestisse jäänud juudid ja ligi 90% Eestis elanud romadest. Pärast sõda saabusid Eestisse keskselt organiseeritud töörandega uued elanikud Nõukogude Liidust. 1959. aastaks oli eestlaste osakaal riigis kahanenud 75%-ni, 1989. aastaks 61,5%-ni.

2011. aasta rahvaloenduse andmetel on Eestis kokku ligi 190 rahvuse esindajaid. Eestlasi on riigis 69% elanikkonnast, lisaks neli suuremat rahvusgruppi: venelased (25%), ukrainlased (2%), valgevenelased

⁴ Vähemusrahvuse kultuuriautonoomia seaduse § 2 lg 2: <https://www.riigiteataja.ee/akt/182796>.

(1%) ja soomlased (0,8%)⁵. Enamik Eestis elavaid rahvusrühmi on suhteliselt väikesearvulised, sh romad (mustlased).⁶

Rahvastikuregistri andmetel elas Eestis 1.07.2020 seisuga 1 338 201 elanikku, kellest 1 267 197 olid Eesti Vabariigi kodanikud. Teiste riikide kodanike arv, kes on registreeritud elukohaga Eestis, oli 134 836 elanikku, millest suurim osakaal oli Vene Föderatsiooni kodanikel (85 433 ehk 6,4%) ja Ukraina kodanikel (10 968 ehk 0,8%). 1.07.2020 seisuga on Eestis 69 993 määratlemata kodakondsusega inimest (5,2% elanikest), kelle arv aeglaselt, kuid järjepidevalt väheneb.

Eesti atraktiivsus rände sihtriigina hakkas Euroopa Liiduga liitumise järel kasvama ja rändesaldo oli 2019. aastal juba viiendat aastat positiivne. Statistikaameti andmetel elas Eestis 1. jaanuaril 2020 1 328 976 inimest, mis on 4156 inimest rohkem kui aasta varem samal ajal. Loomuliku iibe tõttu vähenes rahvaarv mullu 1302 inimese võrra, kuid positiivne rändesaldo suurendas seda 5458 inimese võrra.⁷ Siiski oli rändesaldo aasta varasemaga võrreldes 1500 inimese võrra väiksem. **Nii sisse- kui ka väljarändajate hulgas oli kõige rohkem Eesti kodanikke – sisserändajatest 45% ja väljarändajatest 63%.**

Alates 2014. aastast on lühiajalise töötamise registreerimiste arv järjepidevalt kasvanud, ületades 2019. aastal 30 000 piiri.⁸ 2019.aastal sai tähtajalise elamisloa või -õiguse 11 453 inimest, neist 7435 kolmandate riikide kodanikku ja 4018 EL-i, EMP või Šveitsi kodanikku.⁹

Euroopa Liidust tuleb Eestisse enim elama Soome ja Läti kodanikke. Kolmandatest riikidest saabujate hulgas on kõige rohkem Ukraina ja Vene Föderatsiooni kodakondsusega inimesi. Kolmandatest riikidest pärit sisserände peamised põhjused olid 2019. aastal töötamine (3155 inimest), pereränne (2492 inimest) ja õppimine (1492 inimest). Võrreldes varasemate aastatega kasvas enim pere- ja töörandajate arv, õpiränne on jäänud stabiilseks.

⁵ Vähemusrahvuste definitsioon on esitatud [vähemusrahvuse kultuuriautonomias seaduses](#).

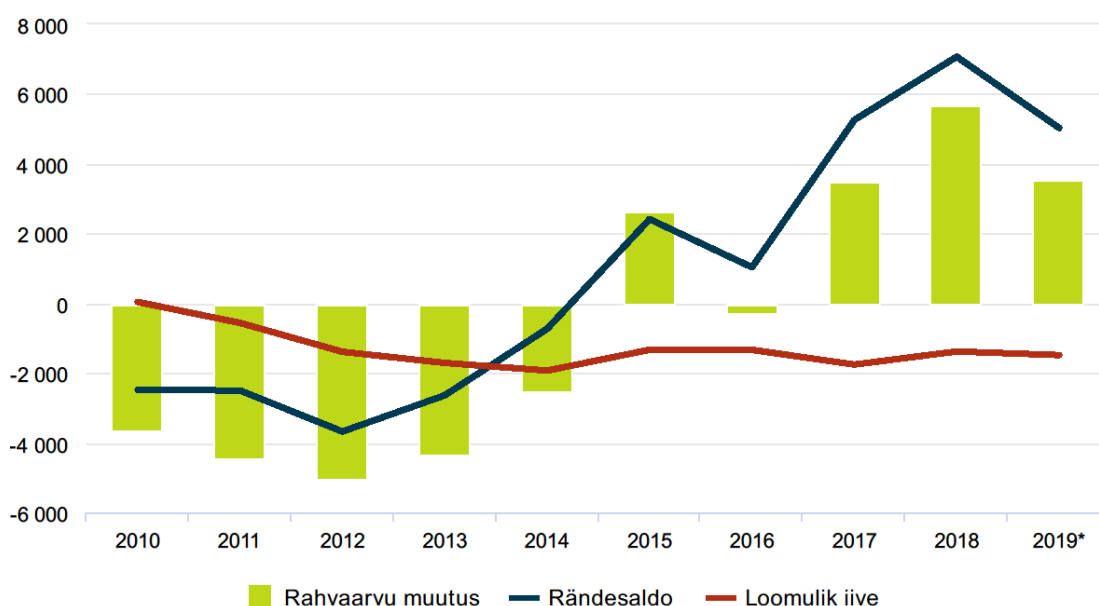
⁶ 2011. aasta rahvaloenduse andmetel elab Eestis 456 roma päritolu inimest. Rahvastikuregistri andmetel elab Eestis 4. juuni 2019. aasta seisuga 551 inimest, kes on nimetanud oma rahvuseks roma/mustlane, neist ligi kolmandik (160 inimest) elab Valga linnas.

⁷ Eestisse asus 2019. aastal elama 18 259 inimest ja lahkus 12 801 inimest. Eesti Statistikaamet, 12. mai 2020 – pressiteade nr 59: <https://www.stat.ee/pressiteade-2020-059>.

⁸ 2019. aastal väljastati 32 245 lühiajalise töötamise luba. – Rändestatistika ülevaade 2015–2019. Siseministeerium ja Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkt. Tallinn 2020.

⁹ Politsei- ja piirivalveameti ja rahvastikuregistri andmed seisuga 8.01.2020. Välismaalaste seaduse alusel tehtud tähtajalise elamisloa ja -õiguse otsused ja 2019. aastal registreeritud tähtajaliste elamisõiguste arv. Andmed ei sisalda püsivalt Eestisse elama asumiseks antud tähtajaliste elamislubade arvu.

Rahvaarvu muutus 2010–2019

* Esialgsed andmed
Allikas: statistikaamet

Joonis 1. Rahvaarvu muutus Eestis aastatel 2010–2019. Allikas: statistikaamet¹⁰

Nii nagu 2018. ja 2019. aastal, nii täitus ka 2020. aastal sisse- ja väljarände piirarv juba aasta esimesel kuul. Kõige enam asus uussisse- ja väljarändajaid elama Harjumaale, järgnevad Tartumaa, Ida-Virumaa, Pärnumaa ja Valgamaa. **Ida-Virumaale elama asuvate uussisse- ja väljarändajate emakeel on enamasti vene või ukraina keel.** Lõimumisseire andmetel plaanib osa sisse- ja väljarändajatest ehk 58% oma tulevikku siduda Eestiga¹¹.

Tabel 1. 2019. aastal oma elukoha esimest korda Eestis registreerunud EL-i ja kolmandate riikide kodanikud¹²

Euroopa Liidu kodanikud		Kolmandate riikide kodanikud	
Periood	1.01.2019–31.12.2019	Periood	1.01.2019–31.12.2019
Harju maakond	2666	Harju maakond	4048
Hiiu maakond	1	Hiiu maakond	0
Ida-Viru maakond	137	Ida-Viru maakond	357
Jõgeva maakond	10	Jõgeva maakond	12
Järva maakond	13	Järva maakond	75
Lääne maakond	27	Lääne maakond	9
Lääne-Viru maakond	26	Lääne-Viru maakond	63
Põlva maakond	7	Põlva maakond	11
Pärnu maakond	136	Pärnu maakond	229
Rapla maakond	21	Rapla maakond	36
Saare maakond	33	Saare maakond	7

¹⁰ Statistikaamet, 17. jaanuar 2020 – pressiteade nr 7, <https://www.stat.ee/pressiteade-2020-007>.

¹¹ Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2017.

¹² Allikas: siseministeerium.

Tartu maakond	707
Valga maakond	147
Viljandi maakond	48
Võru maakond	43
KOKKU	4022

Tartu maakond	511
Valga maakond	23
Viljandi maakond	40
Võru maakond	13
KOKKU	5343

Tabel 2. Peamised linnad, kus uussisserändajad 2019. aastal elukoha registreerisid¹³

Euroopa Liidu kodanikud			Kolmandate riikide kodanikud		
Periood	1.01.2019–31.12.2019		Periood	1.01.2019–31.12.2019	
Harju maakond	2666		Harju maakond	4048	
Tallinn	2511		Tallinn	3718	
Tartu maakond	707		Tartu maakond	511	
Tartu	663		Tartu	475	
Ida-Viru maakond	137		Ida-Viru maakond	357	
Narva	54		Narva	144	
Jõhvi linn	9		Jõhvi linn	31	
Kohtla-Järve	47		Kohtla-Järve	99	
Sillamäe	10		Sillamäe	50	
Pärnu maakond	136		Pärnu maakond	229	
Pärnu	111		Pärnu	191	
Valga maakond	147		Valga maakond	23	
Valga linn	133		Valga linn	7	
KOKKU	7331		KOKKU	9883	

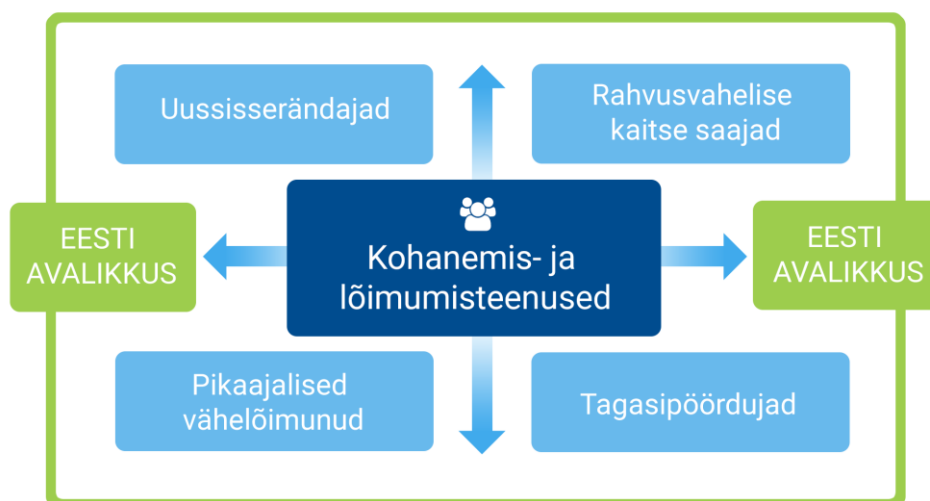
Elanike, sh eestlaste arvu kasvu riigis toetab ka tagasiränne, sest alates 2017. aastast on eestlaste väljarände saldo olnud positiivne. Tagasipöördujaid on kõige enam olnud Soomest¹⁴, Suurbritanniast, Iirimaa, Venemaa, USA-st, Kõrgõzstanist, Kanadast, Hispaaniast, Ukrainast, Sloveeniast, Austraaliast, Belgiast, Rootsist, Taanist, Serbiast, Saksamaalt, Brasiiliast, Austriast ja Venezuelast.

Tagasiränne asetab suurema rõhu ka Eestisse tagasi pöördujatele osutatavate teenuste väljaarendamise tähtsusele. Tagasipöördujad vajavad tagasipöördumist ettevalmistavas etapis süsteemset riigi- ja kohaliku omavalitsuse abi ning teenuseid. Sageli ei ole tagasipöördujate keeletase ega teadmised Eesti ühiskonnakorralduseks ja igapäevaste haldustoimingute elluviimiseks piisavad, sest kodumaalt on eemal olnud pikka aega. Tekkinud kohanemisprobleemid seostuvad peamiselt sobiva töö ja lastele lasteaia või kooli leidmisega, võimaliku elatustaseme languse ning majanduslikult kehvema toimetulekuga. Seetõttu on asjakohane suunata tagasipöördujad nõustamisteenustesse ja pakkuda neile vajalikku tugivõrgustikku ning kaasamist kohaliku ühiskondlikku- ja kultuuriellu.

Kohanemis- ja lõimumispoliitika seisukohast on oluline kaasata võimalikult suur osa ühiskonnast lõimumisprotsessi. Eelkõige on teenused ja meetmed mõeldud järgmistele sihtrühmadele: eesti keelest erineva emakeelega püsielanikud, uussisserändajad ja tagasipöördujad. Kuna lõimumisprotsess toimib vaid kahepoolsena, on oluline sellesse kaasata toetavas rollis eestlasi ja hästilõimunud püsielanikke ning Eesti avalikkust laiemalt.

¹³ Allikas: siseministeerium.

¹⁴ Soomes on 50 000 registreeritud ja 20 000 pendelrändes olevat Eestist pärit inimest.

Joonis 2. Kohanemis- ja lõimumisteenuste sihtgrupid

Kirjeldatud muutused toovad kaasa mitmeid arenguid ja väljakutseid kohalike omavalitsuste töös ning järjest suureneva vajaduse pakkuda nende halduspiirkonda elama asuvatele teiste riikide kodanikele, samuti pikaajalistele teise emakeelega vähelõimunud elanikele, rahvusvahelise kaitse saajatele ja Eestisse tagasi pöördujatele vajalikku infot ja teenuseid. Murekohaks kohalikele omavalitsusele on kujunemas viisadega seotud ränne ning sellega kaasnev pereränne, mis tekitab näiteks lisavajaduse haridusasutustes õppekohtade loomiseks, eeldab nende pereliikmete tööhõive- ja arstiabi teenustega seotud küsimuste lahendamist.

4. Eesti lõimumis- ja kohanemisvaldkond ning olemasolevad teenused

Lõimumist käsitletakse ühiskonda tervikuna läbiva protsessina, mille eesmärk on tagada sisserrändajatele, sh rahvusvahelise kaitse saajatele, vähelõimunud alalistele elanikele ja Eestisse tagasipöördujatele kohanemist ja lõimumist soodustavaid tingimused. Üks peamine siht on suurendada erineva rahvuse ja keeletaustaga inimeste vahetuid kontakte ja suhtlust ning vähendada rahvuste erinevusi kodanikuühendustes ja avalikus sfääris osalemises, tööhõives ja sisetulekutes ning aidata kaasa eesti keele kiirele omandamisele.

Eesti kohanemis- ja lõimumispoliitika lähtub ka kohustustest ja eesmärkidest, mida toob kaasa Eesti liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides (ÜRO, Euroopa Nõukogu, OSCE jt) ning arvestab Euroopa Liidu tasandil kindlaks määratud ja kooskõlastatud õigus- ja tegevuspõhimõtete raamistikku.

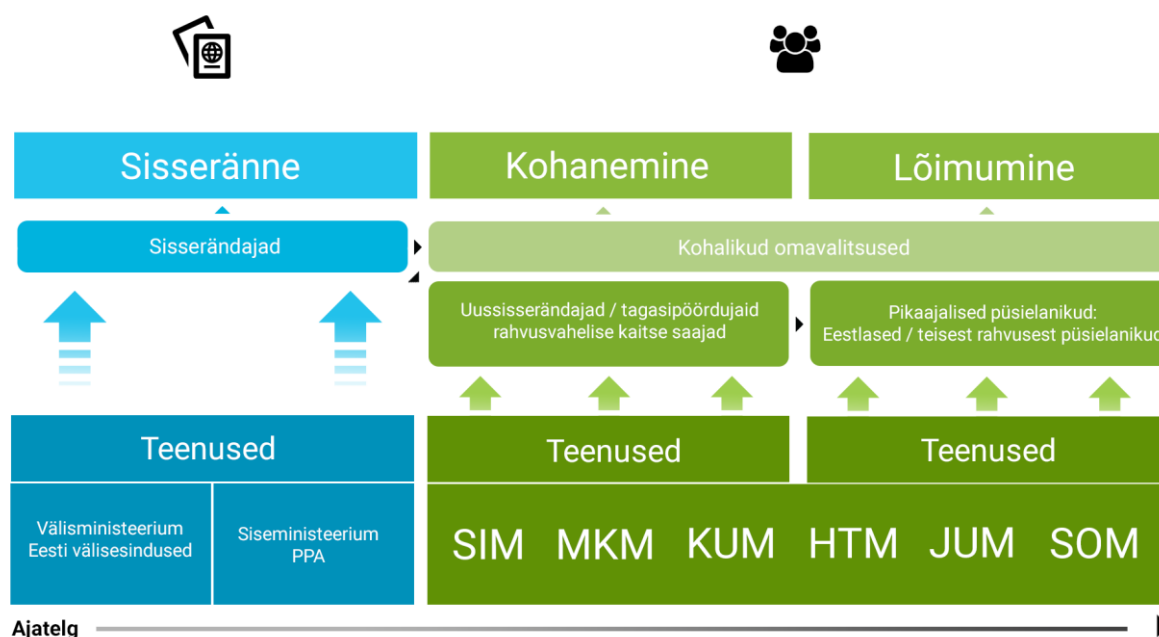
Üks **lõimumispoliitika elluviimise alusdokument on Riigikogus 1998. aastal heaks kiidetud lõimumispoliitika põhialused ja alates 2000. aastast koostatud lõimumisvaldkonna arengukavad**¹⁵, mis sõnastavad Eesti riigi lõimumispoliitika eesmärgid ja tegevused nende saavutamiseks. Selle kõrval on viimastel aastatel uussisserändajate kohanemiseväljakutseid käsitletud ka **siseturvalisuse arengukava**.¹⁶ Kultuuriministeeriumi ja Siseministeeriumi koostöös on koostamisel kohanemis- ja

¹⁵ Arengukavade baasdokumentiks on Riigikogus 1998. aastal heaks kiidetud „Eesti riikliku integratsioonipoliitika lähtekohad mitte-eestlaste integreerimiseks Eesti ühiskonda” (<https://www.riigiteataja.ee/akt/75582>). Lõimumisvaldkonna arengukavad on koostatud perioodideks 2000–2008, 2008–2013 ja 2014–2020. Kehtiv arengukava „Lõimuv Eesti 2020”: https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/le2020_arengukava_uuendatud_2016.pdf.

¹⁶ Siseturvalisuse arengukava 2021–2030: <https://www.siseministeerium.ee/et/stak>. Siseturvalisuse arengukavas on kavandatud meede „Uussisserändajate kohanemise toetamine kohalikul tasandil”, mille eesmärk on suurendada avaliku, era-

lõimumisvaldkonna tegevusi jätkav **rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukava 2021–2030**¹⁷, mis käsitleb samuti kohalike omavalitsuste tasandit.

Kohanemine ja lõimumine on mõlemad horisontaalsed poliitikavaldkonnad, mis puudutavad mitte ainult Kultuuriministeeriumi ja Siseministeeriumi, vaid ka Haridus- ja Teadusministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Välisministeeriumi ja Justiitsministeeriumi haldusalasid ning vastavaid ametkondi ja koostööpartnereid.

Joonis 3. Rände-, kohanemis- ja lõimumisteenuseid pakuvad ministeeriumid Eestis

Kohanemist ja lõimumist toetavate teenuste elluviimisesse on haaratud palju institutsioone ja koostööpartnereid. Eestis on välja töötatud palju vajalikke teenuseid ja riiklik süsteem toimib hästi. **2019. aastal tegi kultuuriministeerium riigipoolsete kohanemis- ja lõimumisteenuste analüüsi**, mille kohaselt pakub riik 2019. aasta seisuga 96 kohanemis- ja lõimumisteenust, sh 67 otset, 23 kaudset ja 7 tugiteenust¹⁸, mis on mõeldud nii eestlastele kui ka muust rahvusest püsielanikele, uussisserändajatele, väliseestlastele, sh tagasipöördujatele.¹⁹ Üks analüüsi järeldus oli see, et teenuste saajad ei ole sageli teadlikud olemasolevatest teenustest ning teenuste kättesaadavust piirab info kllustatus. Ühtlasi tõi see analüüs välja vajaduse tihendada ametkondade koostööd, kaasata sellesse ka kohalikud omavalitsused, toetada eri emakeelega noorte kontakte, sh mitteformaalset keeleõpet noorsootöös ja huvihariduses, analüüsida raamatukogude ja muuseumide võimekust luua keele- ja kultuuriõppe võimalusi, suurendada kohalike omavalitsuste võimekust nii informatsiooni edastamise, koolituse kui ka lisaressursside eraldamisega välismaalastele avalike teenuste (arstiabi, kooliharidus ja lasteaiad) senisest parema kättesaadavuse tagamiseks.

Lõimumispoliitika elluviimise üks oluline tegur on võrgustamine ja heade praktikate jagamine riigi, kohaliku omavalitsuse, era- ning kolmanda sektori vahel ja erinevate koostööpartnerite kaasamine poliitikakujundamisse. **Oluline väljakutse on ka suurendada kogu ühiskonna avatust ja lõimumist**

ja kolmanda sektori organisatsioonide suutlikkust, toetada uussisserändajate kohanemist kohalikul tasandil ja arendada välja selgemad rollijaotused võrgustikutöös.

¹⁷ <https://www.kul.ee/et/kaasamine-osalemine/rahvastiku-ja-sidusa-uhiskonna-arengukava-2021-2030>

¹⁸ Vaata teenuste mõisteid 2. peatükist.

¹⁹ Eesti riigi lõimumis- ja kohanemisteenused. Kultuuriministeerium 2019.

https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/analuus_eesti_riigi_kohanemis-_ja_loimumisteenused.pdf

toetavate hoiakute kujundamist riigi põhielanikkonna ehk eestlaste seas. Lõimumise ja kohanemise edukus sõltub ühiskonna avatusest, panusest ja kaasatusest valdkonna arengu kujundamisse.

4.1 Lõimumis- ja kohanemisvaldkonnaga seotud institutsiooniline raamistik

Lõimumispoliitika elluviimise, selle üldise arendamise ja kavandamise eest vastutab **Kultuuriministeerium**. Valdkonna tegevussuunad ja meetmed koos eelarve ehk rakendusplaaniga kajastuvad lõimumisvaldkonna arengukavas „Lõimuv Eesti 2020”. Arengukava elluviimise ja tulemuste kohta esitab ministeerium igal aastal aruande ja 2021. aastal ka lõpparuande Vabariigi Valitsusele. Lõimumiskava tegevusi ja meetmeid planeeritakse ja viiakse ellu koostöös kahe konsultatiivorganiga. Nendeks on **lõimumiskava juhtkomitee ja juhtrühm**, mille koosseisu kinnitab kultuuriminister. Juhtkomiteesse kuuluvad lõimumisvaldkonnaga kokkupuudet omavate ministeeriumide, rakendusasutuste, riigikantselei ja Rahandusministeeriumi juhtkondade esindajad. Lõimumiskava juhtrühm koosneb avaliku sektori ekspertidest, kodanikuühiskonna ja teadusasutuste esindajatest. Lisaks tegutsevad nõuandva organina Kultuuriministeeriumi juures **rahvusvähemuste kultuurinõukoda**²⁰ ja **romade lõimumise nõukoda**²¹.

Alates 2021. aastast on lõimumine osa riigi rahvastiku ja sidususe tulemusvaldkonnast, mille tegevused määratakse kindlaks Kultuuriministeeriumi ja Siseministeeriumi ühises „Rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukavas 2021–2030”. Arengukava eesmärkide saavutamiseks koostatakse viis programmi, mis määravad kindlaks eelseseisva kümne aasta rahvastiku, kodanikuühiskonna, rahvuskaaslaste ja tagasipöördujate ning kohanemise ja lõimumise valdkondade üld- ja alaeesmärgid, mõõdikud ning eelarve.²²

Riikliku lõimumiskava elluviimisega on seotud Kultuuriministeeriumi haldusalas tegutsev **Integratsiooni Sihtasutus**, kelle ülesanne on algatada ja toetada Eesti ühiskonna lõimumisele suunatud projekte ning juhtida [eesti keele majade](#) tööd Tallinnas ja Narvas. Sihtasutus on seotud ka rahvuskaaslastele mõeldud teenuste rakendamisega, näiteks väliseesti kultuuriseltside ja välismaal elavate Eesti Vabariigi kodanike ja etniliste eestlaste tagasipöördumise toetamine ning suviste väliseesti noorte keele- ja kultuurilaagrite korraldamine. Sihtasutus pakub koolitusi ja teabematerjale ning nõustamisteenuseid lõimumist puudutavates küsimustes.²³ Lisaks on sihtasutus tööle rakendanud Valga vallas kaks roma mentorit, kes aitavad koostöös Valga vallavalitsusega kaasa vallas elavate romade lõimumisele.

Sarnaselt enamiku Euroopa Liidu riikidega vastutab Eesti Vabariigis siseturvalisuse küsimuste eest **Siseministeerium** ja tema haldusalas asuv **Politsei- ja Piirivalveamet**. Rändepoliitikat kujundab Eestis samuti siseministeerium ning seda viib ellu tema haldusalas olev politsei- ja piirivalveamet. Välismaalaste riigis viibimise õigust puudutavates küsimustes pakuvad abi **Politsei- ja Piirivalveameti migratsiooninõustajad Tallinnas, Tartus, Jõhvis, Pärnus**²⁴ ja rahvusvahelise kaitse valdkonna nõustajad. [Kohanemisprogramm](#) „Settle in Estonia”²⁵ pakub Eestisse elama asujatele sisseelamist ja kohanemist toetavaid teemapõhiseid koolitusi ja A1–A2 tasemel eesti keele õpet, samuti nõustamist ja abi erinevate juriidiliste ja olmeküsimuste lahendamises. Välismaalased suunab

²⁰ <https://www.kul.ee/et/tegevused/kultuuriline-mitmekesisus/rahvusvahemuste-kultuurinoukoda>

²¹ <https://www.kul.ee/et/romade-loimumise-noukoda>

²² Kultuuriministeeriumi kodulehekülj: <https://www.kul.ee/et/kaasamine-osaletamine/rahvastiku-ja-sidusa-uhiskonna-arengukava>.

²³ Integratsiooni Sihtasutuse Eesti keele majades pakutakse nõustamist Tallinnas ja Narvas eesti, inglise ja vene keeles. Vt Integratsiooni Sihtasutuse kodulehelt: <https://www.integratsioon.ee/saabujale>.

²⁴ PPA koduleht: <https://www.politsei.ee/et/migratsiooninoustajad>.

²⁵ Kohanemisprogrammi koduleht: <https://www.settleinestonia.ee/>.

kohanemisprogrammi politsei- ja piirivalveamet. **Siseministeerium koordineerib sisserändajate kohanemist ja viib alates 2019. aastast ellu diasporaapoliitikat.**²⁶

Haridus- ja Teadusministeerium tagab eesti keele õppe formaalhariduses ning toetab eesti keele õpet mitteformaalhariduses, sh täiskasvanute täiendõppes. Ministeerium vastutab ka noortepoliitika eest. Sihtasutuse Archimedes, Sihtasutuse Innove ning Eesti Noorsootöö Keskuse ja Hariduse Infotehnoloogia Sihtasutuse ümberkorraldamise baasil alustas 1. augustist 2020 tööd **Haridus- ja Noorteamet**, mille tegevused toetavad lõimumist. Samal ajal tööd alustavast **Keeleametist**, mis jätkab suures osas varasema Keeleinspektsiooni tööd, kujuneb üleriigiline keelepoliitika kompetentsikeskus.

Sotsiaalministeerium kujundab rahvusvahelise kaitse taotlejate ja saajate vastuvõtuga seotud poliitikat ning aitab kaasa sisserändajate tööhõivega seotud küsimuste lahendamisele lõimumisvaldkonnas, edendab soolist võrdõiguslikkust, võrdset kohtlemist ning sallivust ühiskonnas. **Sotsiaalkindlustusamet** tagab rahvusvahelise kaitse taotlejate majutuskeskuse ülesannete täitmise ja korraldab rahvusvahelise kaitse saaja ning tema perekonna elama asumise kohaliku omavalitsusüksusesse. **Töötukassa** pakub kutsealast eesti keele õpet ja karjäärinõustamist. Rahvusvahelise kaitse saajate lõimumist toetab tugiisikuteenus, mida praegu pakub **MTÜ Pagulasabi**.

Justiitsministeeriumi roll on korraldada inimkaubanduse ja vihkamiskuritegude vastast poliitikat ja vastavat seadusloomet, samuti seaduste tõlkimist vene ja inglise keelde.

Rahandusministeerium viib ellu regionaal- ja halduspoliitikat, sh koostööprogramme kohalike omavalitsustega. Ka on ministeeriumi haldusalas Ida-Virumaa tegevuskava ja Kagu-Eesti tegevuskava elluviimise juhtimine.

Välisministeerium korraldab viisapoliitikat ja konsulaartenuseid, mida pakuvad Eesti välisesindused ning tegeleb arengu- ja humanitaarabi koostööga.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium arendab tippspetsialistide ja oskustööjõu rändepoliitikat ning ettevõtlusalast nõustamist. Tegevusi Eesti ettevõtete ekspordivõimekuse suurendamiseks ning välisinvesteeringute kaasamiseks aitab ellu viia **Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus** (EAS), kes haldab ka portaali workinestonia.com ning toetab Work in Estonia programmi raames **Eesti Rahvusvahelise Maja tegevust**²⁷. Work in Estonia programmi eesmärk on aidata Eesti ettevõtetel leida ja hoida välisspetsialiste suuremat lisandväärtust loovates valdkondades, rõhuasetusega info- ja kommunikatsioonitehnoloogial ning inseneriteadusel. Eesti Rahvusvahelises Majas pakuvad nõustamisteenuseid PPA, Tallinna Linnavalitsus (Perekonnaseisusamet ja Ettevõtlusamet), Integratsiooni Sihtasutus ja Eesti Töötukassa (lähemalt punktis 5.4.1.1).

²⁶ Diasporaapoliitika koordineerimine oli 2009–2019. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi vastutusalas.

²⁷ Vt ptk 5.4.1.1 ja <https://workinestonia.com/internationalhouse/>.

Joonis 4. Kohanemise ja lõimumise institutsiooniline raamistik

4.2 Lõimumis- ja kohanemisvaldkonna peamised õigusaktid

Eesti ühiskonnakorralduse alused, isiku õigused ja kohustused on sätestatud riigi põhiseaduses. Peamine õigusakt, mis reguleerib kolmandate riikide kodanike Eesti Vabariiki sisenemist, viibimist, töötamist ja elamist, on **välismaalaste seadus**²⁸. Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete isikute õigusi reguleerib **Euroopa Liidu kodaniku seadus**²⁹. Rahvusvahelise kaitse valdkond on reguleeritud rahvusvahelise õiguse ja Euroopa Liidu õigusega. Eestis sätestab rahvusvahelise kaitse andmise aluseid ning rahvusvahelise kaitse taotleja ja saaja elamis- ja töötamisõigusi **välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus**³⁰. **Kodakondsuse seadus**³¹ sätestab Eesti kodakondsuse omandamise, saamise, taastamise ja kaotamise korra. Vähemusrahvuste mõiste määratleb **vähemusrahvuse kultuuriautonoomia seadus**.³²

Lisaks tuleb kohanemis- ja lõimumispoliitika elluviimisel arvesse võtta seadusega sätestatud kohalike omavalitsuste ülesannet koolikohustuslike isikute üle arvestuse pidamise kohta **põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses**.³³ **Võrdse kohtlemise seaduse** eesmärk on tagada isikute kaitse diskrimineerimise eest rahvuse (etnilise kuuluvuse), rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse alusel.³⁴ Siseministeeriumi kohanemisprogrammi määрусega on kehtestatud välismaalase, Euroopa Liidu kodaniku ja tema perekonnaliikme **kohanemisprogramm**,

²⁸ Välismaalaste seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072020072>. Seaduses on juttu ka kohanemisprogrammist ja kohanemisest § 121¹, § 210² ja § 223¹.

²⁹ Euroopa Liidu kodaniku seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/ELKS>.

³⁰ Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/VRKS>.

³¹ Kodakondsuse seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/KodS>.

³² Vähemusrahvuse kultuuriautonoomia seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/182796>.

³³ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/106052020027>.

³⁴ Võrdse kohtlemise seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13096445>.

selles osalemise tingimused ning programmi suunamise kord.³⁵ Riik pakub alates 2019. aastast võimalust sõlmida riigiga **keeleõppeleping**³⁶ vähemalt viis aastat Eestis seaduslikul alusel elanud inimestel, kes vastavad põhilistele kodakondsuse taotlemise tingimustele ja kes soovivad taotleda Eesti kodakondsust. Kui inimene ei täida sõlmitud lepingu tingimusi, tuleb tal keeleõppekulud ja makstud hüvitis kompenseerida. Eestis saab kodakondsust taotleda pikaajalist või alalist elamisluba omav isik, kes on Eestis elanud vähemalt kaheksa aastat, millest viis püsivalt. Leping loetakse täidetuks, kui inimene on esitanud politsei- ja piirivalveametile taotluse kodakondsuse omandamiseks.

5. Lõimumine kohalike omavalitsuste tasandil

Tõhus lõimumipoliitika elluviimine eeldab kõigi koostööpartnerite ühiseid arusaamu poliitika eesmärkidest ja selle rakendamise võimalustest. Enne teenuste väljatöötamist kohalikes omavalitsustes tasub kaaluda juba riiklike ametkondade ja sihtasutuste pakutavate teenuste kasutamist ja kohandamist omavalitsusüksuse reaalse vajaduse järgi. Piirkondades, kus on teise kodukeelega rahvastiku väike osakaal, on ka kohalike omavalitsustel vähene valmisolek kohanemis- ja lõimumisvaldkonna küsimustega tegelemiseks, samuti võivad puududa teadmised juba olemasolevatest riigiteenustest. Enamikus kohalike omavalitsuste arengukavades ei ole kohanemis- ja lõimumisvaldkonnaga tegelemist eraldi esile tõstetud, samas võib piiriülene tööjõu liikumine vajadust lõimumist toetavate teenuste järele ootamatult esiplaanile tõsta.³⁷

Lõimumist toetavaid teenuseid ja toetusi pakutakse kohalikes omavalitsustes peamiselt muude teenuste raames. Kohalike omavalitsuste ülesanded saab jagada kolmeks: 1) kohustuslikud ülesanded, mis on pandud kohalikele omavalitsustele täitmiseks seadusega; 2) seadusega ja seaduse alusel halduslepinguga kohalikele omavalitsustele antud ülesanded; 3) omaalgatuslikud ülesanded, mille täitmist seadus otseselt ette ei näe, kuid mis on olemuselt omavalitsuslikud.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus³⁸ (edaspidi: KOKS) ei määratle kohanemis- ja lõimumisteenuseid kohaliku omavalitsuse ülesande ja pädevusena. KOKS-i § 6 lg 1 sätestab, et omavalitsusüksuse ülesanne on korraldada vallas või linnas sotsiaalteenuste osutamist, sotsiaaltoetuste ja muu sotsiaalse abi andmist, eakate hoolekannet, kultuuri-, spordi- ja noorsootööd, elamu- ja kommunaalmajandust, veevarustust ja kanalisatsiooni, heakorda, jäätmehooldust, ruumilist planeerimist, valla- või linnasisest ühistransporti ning valla või linna teede ehitamist ja korrashoidu, kui need ülesanded ei ole seadusega antud kellegi teise täita.

Kohalikud omavalitsused saavad kohanemisele ja lõimumisele kaasa aidata toetava keskkonna loomisega – elanike informeerimise, ametnikkonna hoiakute kujundamise, oskuste ja teadlikkuse arendamise ja avalike teenuste osutamise abil. Oma olemuselt on kohanemis- ja lõimumist toetavad teenused omavalitsuslikud, sest aitavad kaasa kohalike elanike kaasamisele, sotsiaalsele, hariduslikule,

³⁵ Kohanemisprogramm: <https://www.riigiteataja.ee/akt/131052017004>. Kohanemisprogramm koosneb seitsmest teemamoodulist ja A1-taseme eesti keele õppest. Lisaks pakub Integratsiooni Sihtasutus erinevaid keeleõppe- ja koostöötegevusi, samuti toetusi eri rahvuste rahvuskultuuriseltsidele.

³⁶ Keeleõppe lepinguga kohustub välismaalane osalema keelekursustel ja selle lõpus sooritama eesti keele B1 tasemeeksami ning hiljemalt aasta jooksul esitama ka taotluse Eesti kodakondsuse saamiseks. Riik kohustub tasuma keeleõppekulud ja hüvitama keeleõppepäevadeks võetud õppepuhkust 20 kalendripäeva eest keskmise palga alusel. Keeleõpet korraldab Sisekaitseakadeemia. Kodakondsuse seadus (KodS-i §6): <https://www.riigiteataja.ee/akt/KodS>, Siseministeeriumi koduleht: <https://www.siseministeerium.ee/et/eesmark-tegevused/kodakondsus-ja-ranne/keeleõppelepingud>.

³⁷ Eesti suuremate linnade arengukavad siiski tõstavad esile lõimumis- ja kohanemisteenuste tähtsust. Näiteks Tartu linna arengustrateegia 2030, kus mainitakse välistudengite, -õppejõudude ja -teadlaste linnatuleku toetamist: https://www.tartu.ee/sites/default/files/uploads/Linnavarad/TARTU%202030_16.04.2015.pdf. „Tallinna arengukava 2021+” tõstab esile segregatsiooni vähendamise tähtsust: <http://arengukava-kavand.tallinn.ee/8-hoolivad-linlased-ja-hooliv-linn/>.

³⁸ Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/126032013006>.

kultuurilisele ja poliitilisele lõimimisele. Lõimumisvaldkonnaga on kohalikes omavalitsustes tihedalt seotud sotsiaalkaitse, noorsootöö, haridus- ja kultuurivaldkond.

Erinevatest päritoluriikidest saavad inimesed kogevad Eestis raskusi olenevalt sellest, kuivõrd erineb Eesti institutsionaalne ja kultuuriline elukorraldus päritoluriigi omast. Omavalitsuse teenused peaksid olema võimalikult suures ulatuses kättesaadavad e-teenustena ka välismaalastele, sh inglise ja vene keeles, lihtsasti mõistetavad ja arusaadavad. Eelisjärjekorras tuleb tähelepanu pöörata teenustele, mis on välismaalastele hädavajalikud, nagu elukoha registreerimine, lasteaia- ja kooli leidmine, samuti perearsti leidmine ning maksude deklareerimine, sotsiaalküsimustes nõustamine ja vajadusel ka keeleteo pakkumine.

Üks edutegur on tugevam lõimumisalane omavalitsuste koostöö, samuti koostöövõrgustike väljaarendamine riiklike ametkondade, maakondlike arenduskeskuste, haridus- ja kultuuriasutuste, avalikke teenuseid pakkuvate MTÜ-de ja ettevõtjatega.

5.1 Teenuste arendamise üldised tegevusjuhised

Kuigi lõimumist puudutavates küsimustes võib olla keeruline üksmeelt leida, peaksid kohaliku omavalitsuse elanikud, kohalikud organisatsioonid, omavalitsus ja poliitilised parteid leidma toimiva konsensuse ja arusaama riikliku lõimispoliitika eesmärkide elluviimises ning leidma parimaid lahendusi ka kohalikul tasandil. Omavalitsuse poliitiline tugi lõimumisvaldkonna teenuste väljaarendamisele kohalikul tasandil on otsustava tähtsusega.

Teenuste arendamisel kohalikus omavalitsuses on soovituslikud järgmised etapid.

- 1) Olukorra analüüs ja tegevuste kaardistamine
- 2) Info koondamine
- 3) Koostöövormide loomine
- 4) Tugivõrgustike võimestamine teenuste arendamisel
- 5) Koostöö riigi ja teiste kohalike omavalitsustega
- 6) Eesti keele omandamise ja kultuuriellu kaasamise toetamine
- 7) Erinevate keelegruppide ja kogukondade suhete ja koostöö tihendamine

Kohanemist ja lõimumist toetavate teenuste väljatöötamisel saavad kohalikud omavalitsused ja omavalitsusliidud vajalikku nõustamist ja koolitusi Integratsiooni Sihtasutuselt, samuti valdkonna poliitika kujundamise eest vastutavatel ministeeriumidelt.

5.1.1 Olukorra analüüs ja tegevuste kaardistamine

Olukorra kaardistamine annab ülevaate, kui suur on erineva keele- ja kultuuritaustaga elanike hulk omavalitsuses, millised on nende probleemid ja ootused, ning aitab analüüsida, milliseid riigi pakutavaid lahendusi on võimalik ka kohalikes omavalitsustes pakkuda ja mida saab omavalitsus ise olukorra parandamiseks ette võtta.

Kohaliku omavalitsuse lõimumist toetava keskkonna ja teenuste väljatöötamiseks tuleks esimese sammuna teha olukorra analüüs ning püüda leida vastused järgmistele küsimusele.

- Millised on kohaliku omavalitsuse asutuste ja koostööpartnerite, sh erasektori, ootused Eesti ühiskonna lõimumisele ja selle eesmärkidele?
- Milline on kohaliku omavalitsuse senine aktiivsus, kogemus riikliku lõimispoliitika kavandamisel ja elluviimisel ning kuidas hinnatakse seniseid tulemusi?

- Millisena nähakse riigi ja kohaliku omavalitsuse ülesannete jaotust lõimumise edendamisel ning millised on kohalike omavalitsuste tunnetatud vajadused?
- Kuidas on omavalitsussüsteem seni lõimumist soodustava keskkonnana toiminud?
- Milline on ametnike kompetents ja keeleoskus organisatsioonis ning kuidas see mõjutab kohaliku omavalitsuse töö tulemuslikkust?
- Millisel määral on osatud kaasata riigi kogemuspraktikat ja teenuseid?
- Milline on kohaliku omavalitsuse rahvuslik struktuur ja viimase viie aasta sisse- ja väljarände dünaamika?

5.1.2 Info koondamine

Koondada kohaliku omavalitsuse kodulehele teise emakeele ja kultuuritaustaga elanikke puudutav oluline informatsioon ja pakkuda seda ka võõrkeeltes (võimalusel vene ja inglise keeles) ning märkida ära kontaktisikud ja võimalused nõustamisteenusteks.

Vajalikud inforubriigid, mis võiksid kajastuda kohaliku omavalitsuse kodulehel³⁹.

- Elukoha registreerimine
- Ravikindlustus ja perearstiteenused, esmaabi leidmine
- Elukoha leidmise võimalused
- Töö ja ettevõtlus
- Sotsiaalteenused, toetused
- Lasteaiad, koolid ja noorsootöö
- Kultuur, sport, vaba aeg
- Liiklus ja sõidukite registreerimine
- Turvalisus, politsei, kriisiabi nõustamine
- Õigusabi

5.1.3 Koostöövormide loomine

Lua toimivad koostöövõrgustikud (ümarlauad, töögrupid, nõukojad) ning kujundada välja vahetu ja avatud suhtlemine kõigi uussisserändajate kogukondadega, kasutada teisest rahvusest aktivistide panust koostöösse. Kohaliku omavalitsuse roll võiks olla ka koostöö erinevate rändega seotud organisatsioonidega, et olla teadlik valdkonnas toimuvast ja sisserändajate olukorrast laiemalt.

5.1.4 Tugivõrgustike võimestamine teenuste arendamisel

Leida võimalusi, kuidas pakkuda koostöös riigi ja kohaliku omavalitsusega sisserändajatele teenuseid ja luua kodanikuühenduste poolseid tugivõrgustikke näiteks kogemusnõustamise näol. Kodanikuühendused vajavad koolitusi ja rahalist tuge, et sisserändajatele teenuseid osutada.

5.1.5 Koostöö riigi ja teiste kohalike omavalitsustega

Jagada lõimumiskogemusi riigi ning teiste kohalike omavalitsuste ja omavalitsusliitudega. See aitab analüüsida lõimumist toetavate tegevuste ja teenuste tulemuslikkust ning kooskõla riigi eesmärkidega. Kasuks tuleb rahvusvaheline koostöö, mis inspireerib kohalikes oludes sobivaimate lahenduste leidmist ja aitab kaasa uute teenuste väljatöötamisele.

5.1.6 Eesti keele omandamise ja kultuuriellu kaasamise toetamine

Nii formaalne kui ka mitteformaalne õpe aitab igati toetada õppijate soovi paremini suhestuda eesti keele, kultuuri ja ühiskonnaga ning eestlastega. Kohalik omavalitsus saab edastada infot keeleõppevõimaluste ja kohanemisprogrammi kohta, suunata vajadusel soovijaid nõustamisteenusesse, toetada kaasamist kohalikku kultuuriellu. Samuti on kohalikes omavalitsustes sisserändajate toetamisel aktiivne roll tööandjatel, kus sageli pakutakse töötajatele ka eesti keele õppe võimalusi.

³⁹ Enamikku kirjeldatud teenustest pakutakse riiklike teenustena. Teenuste leidmiseks on võimalik viidata ka portaalile Settle in Estonia: <https://www.settleinestonia.ee/>.

Raamatukogudel on uussisserändajaid toetava keskkonna ja kohtumispaigana suur potentsiaal, sest raamatukogude võrgustik asub nii suurtes linnades, asulates kui ka külades. Lisaks saavad linnad ja vallad toetada eri rahvuste kultuuriseltse ja seltsinguid nii tegevus- kui ka projektitoetustega, anda ürituste korraldamiseks ruume, töövahendeid, transporti vms.

5.1.7 Kogukondade suhete ja koostöö tihendamine

Vajalik on pöörata tähelepanu kohalikus omavalitsuses kõigi elanike tolerantsuse ja sallivuse parandamisele kõigi elanike suhtes, aidata kaasa ühisürituste korraldamisele ning mitmekülgsetele ja tasakaalukatele kajastustele nii kohalikus kui ka üleriiklikus meedias. Inimlik ja aus meediakajastus suurendab arusaamist valdkonnast ja seeläbi ka sallivust ning ühiskonna sotsiaalset sidusust.

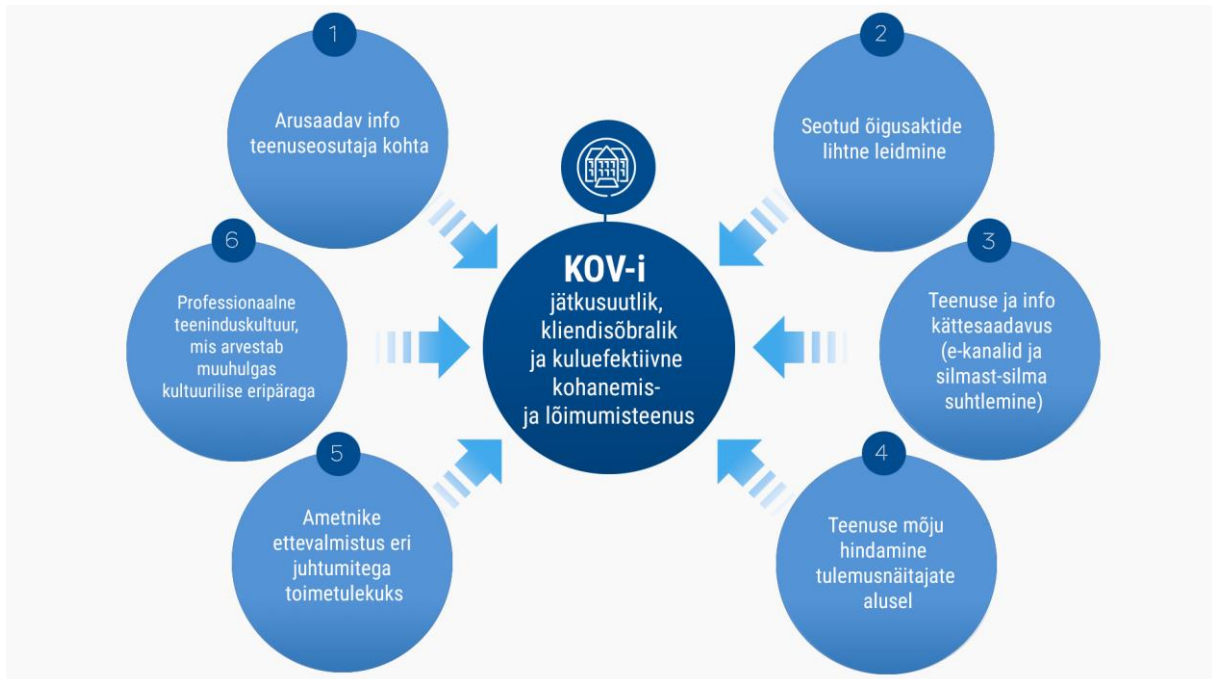

Joonis 5. Kohanemist ja lõimumist toetavate tegevuste kaardistamise etapid

5.2 Teenuste arendamine

Teenuse kasutajatel ja arendajatel peab tekkima selge arusaam, kes ja missugustel tingimustel avalikku teenust kohalikus omavalitsuses osutab, millist teenust peab ja võib rakendada, mida peab teadma ja millega arvestama erinevatel viisidel teenust kasutades. Tähtis on tagada ka teave selle kohta, missugused tehnilised või tarkvaralised nõuded on kehtestatud ühe või teise e-teenuse kasutamiseks (nt brauserid, vabavara, tasuta interneti kasutamine jne). Teenuste arendamisel tuleb läbi mõelda nii teenuste eesmärk kui ka tulemuslikkuse mõõdikud. Teenuste arendusprotsess peab arvesse võtma kliendi huve ja ametnike ettevalmistust, et erinevate juhtudega toime tulla. Kasutajamugavuse tagamiseks tuleks kokku leppida põhimõtetes, mis puudutavad avalike teenuste kasutajate nõustamist ja tagasiside andmist, eriti e-kanalites.

Hea näitena võib esile tõsta Tallinna Linnavalitsuse kodulehel kajastatud ja struktureeritud teenuste loendit.⁴⁰ Teenuste väljaarendamisel on kohalikele omavalitsustele abiks majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi „Avalike teenuste korraldamise roheline raamat”,⁴¹ mis annab ülevaate teenuse osutamist toetavate keskkondade loomisest, sh kohalikes omavalitsustes.

Joonis 6. Kohanemist ja lõimumist toetavad teenuste pakkumine kohalikes omavalitsustes

Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni (IOM) Tallinna esinduse 2019. aastal tehtud uuringus⁴² tõsteti esile, et Eesti kohalikes omavalitsustes kohanemist ja lõimumist toetavad teenused on kaetud olemasoleva ametkondliku struktuuriga ning sisserännanud välismaalasi toetatakse erinevate teenustega nagu teisi kohalike omavalitsuste elanikke, omamata selleks eraldiseisvaid struktuuriüksusi. Samas on väga oluline tagada, et kohalike omavalitsuste teenistujad, kes puutuvad igapäevatoos kokku erineva keele- ja kultuuritaustaga inimestega, on omandanud lõimumisvaldkonna klientidega töötamise oskused.

Seda eesmärki toetab infoportaal, mida loob Integratsiooni Sihtasutus ning kuhu koondatakse teave erinevate kohanemis- ja lõimumisteenuste kohta, koolitus- ja teabematerjalid ning koostatakse ka lõimumisnõustaja pädevuste kirjeldus. Keskkond võimaldab muu hulgas hinnata kohaliku omavalitsuse töötajate koolitus- ja arenguvajadusi ning kujundada riiki elama asujatele vajalike kohanemis- ja lõimumisteenuste teekonnakaarti. Teenus arendatakse välja 2021. aastaks.⁴³ Haridus- ja noorsootöösutuste töötajad saavad edukalt rakendada igapäevatoos keelekümbelusemeetodeid.

⁴⁰ Tallinna Linnavalitsuse koduleht: <https://www.tallinn.ee/teenused>. Ülevaate identiteedihaldusest annab ka Riigi Infosüsteemide Ameti valge raamat (2018): <https://www.ria.ee/sites/default/files/content-editors/EID/valge-raamat-2018.pdf>.

⁴¹ Avalike teenuste korraldamise roheline raamat. Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium 2013: https://www.mkm.ee/sites/default/files/avalike_teenuste_korraldamise_roheline_raamat.pdf.

⁴² Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni (IOM) raport välismaalaste kohanemisest Eesti kohalikes omavalitsustes. IOM Eesti 2019: <https://bit.ly/3e88wrl>.

⁴³ Lõimumisteenuste teekonnakaardi koostamise kontaktisik Integratsiooni Sihtasutuses on vanemnõustaja Kätlin Kõverik (katlin.koverik@integratsioon.ee). Infoportali arendamisega tegeleb Integratsiooni Sihtasutuse ekspertrühm, kuhu kuuluvad nelja ministeeriumi (sh SIM, KUM; SOM, HTM) esindajad.

Teenuste väljatöötamisel saavad olla toeks ka 2017. aastal Kultuuriministeeriumi eestvõttel alguse saanud riigiametnike välitööd.⁴⁴ Lisaks on kultuuriministeerium teinud erinevaid arutelufoorumeid Ida-Virumaa kohalikes omavalitsustes Narvas, Sillamäel ja Kohtla-Järvel, kus on suur venekeelse elanikkonna osakaal, eesmärgiga kaasata piirkonda tihedamasse infovahetusse ning saada tagasisidet ja sisendit poliitika kujundamiseks.⁴⁵ Regioonides kohapeal toimuvate seminaride ja mõttetalgute abil otsitakse viise, kuidas piirkondade arenguvõimalusi paremini rakendada, uusi teenuseid välja töötada ning parandada riigi ja kohaliku tasandi omavahelist koostööd.⁴⁶

5.3 Näiteid kohanemist ja lõimumist toetavatest teenustest ja tegevustest kohalikes omavalitsustes Eestis ja välismaal

Kohanemist ja lõimumist toetavaid teenuseid saab riik delegeerida lepingupõhiselt kohalikele omavalitsustele koos vastava rahalise ressursiga. Üldjuhul täpsustavad KOKS-is⁴⁷ loetletud ülesannete ja pädevuste valdkondi vastavad seadused. Lõimumisvaldkonda kehtiv KOKS ei reguleeri. Samas on mitmed kohalikud omavalitsused ise algatanud vajaduspõhiseid teenuseid ja tegevusi, millest allpool on esitatud ka mõned näited. Esitatud on näited ka Soome kohalikes omavalitsustes tehtust.⁴⁸

5.3.1 Riigi poolt delegeeritud kohanemis- ja lõimumisteenused

5.3.1.1 Eesti Rahvusvaheline Maja Tallinnas

Tallinnas Ülemiste ärilinnakus asuv Eesti Rahvusvaheline Maja (International House Estonia)⁴⁹ loodi 2018. aasta sügisel EAS-i ja Mainor AS-i eestvõttel koostöös PPA, Tallinna Linnavalitsuse, Integratsiooni Sihtasutuse, Töötukassa, Maksu- ja Tolliameti ning Siseministeeriumiga. Teenuseid ja infot pakuvad koostööpartnerid kõige kohta, mis puudutab Eestis töötamist ja elamist. Teenuskeskus on loodud välisspetsialistidele, nende peredele ja neid tööle võtvatele tööandjatele riigi ja omavalitsusega suhtlemiseks, nõustamisteenuste saamiseks ning kontaktvõrgustiku loomiseks. Keskuses on võimalik saada informatsiooni dokumentide (elamisluba, viisa jm) taotlemise kohta, taotleda isikukoodi, registreerida oma elukohta, saada karjäärinõustamist ning saada infot keeleõppe, hariduse, tervishoiu jm sujuvalt Eestis kohanemist puudutava kohta. Lisaks personaalsetele nõustamistele korraldatakse Rahvusvahelises Majas ka grupinõustamisi, kus korduma kippuvatele küsimustele vastatakse korraga paljudele küsijatele, hõlbustades seeläbi ka nõustatavate omavaheliste kontaktide tekkimist.

Kontakt: Rahvusvahelise Maja juht Ellen Eigi-Pankevičienė; Valukoja 8, Ülemiste City, Tallinn; telefon: 627 9701; e-post: info@workinestonia.com või Ellen.Eigi@eas.ee, veeb: workinestonia.com.

5.3.1.2 Tallinna Kesklinna Valitsuse rändealane infoteenus

Siseministeeriumi toel alustas 2020. aastal Tallinna Kesklinna Valitsuse rahvastikuregistri toimingute osakond rändealase info ja tervikpildi koondamist Tallinna Kesklinna linnaosas. Eesmärk on vedada kohaliku tasandi tugivõrgustikku ja korraldada koostööd ning informeerida ja nõustada uussissirändajaid ja koguda tagasisidet. Tegevusplaaniga tagatakse, et linnaosaga seotud aktuaalne info jõuaks õigel ajal ka ingliskeelsete elanikeni. Selleks loodi veebivõrgustik, kus Kesklinna ingliskeelsed

⁴⁴ Rahandusministeeriumi koduleht: <https://www.rahandusministeerium.ee/et/eesmargidtegevused/regionaalareng-ja-poliitika/ida-viru-ja-kagu-eesti>.

⁴⁵ 2020. aastal toimus arutelufoorum Maardus (6.09.2020).

⁴⁶ Ametnike välitööd toimusid 2017. ja 2018. aastal Ida-Virumaal, 2019. aastal Kagu-Eestis. 2020. aastal Kesk-Eestisse planeeritud välitööd jäid ära COVID-19 viirusepuhangu tõttu.

⁴⁷ KOKS (kohaliku omavalitsuse korralduse seadus): <https://www.riigiteataja.ee/akt/13312632>.

⁴⁸ Ülevaate uussissirändajatele mõeldud tegevustest ja teenustest Soomes annab Soome Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Liidu brošüür.

⁴⁹ Eesti Rahvusvahelise Maja koduleht: <https://workinestonia.com/internationalhouse/>.

elanikud saavad avaldada arvamust ning rääkida kaasa linnaosa arendusprojektides. Vastav teave on kuvatud sotsiaalmeedias Settle in Estonia Facebooki-lehel⁵⁰. Lisainfo: Svetlana Štšur svetlana.stsur@tallinnlv.ee.

5.3.1.3 Tartu Välismaalaste Teenuskeskus

Tartu Linnavalitsuse, Tartu ülikooli ja Eesti maaülikooli algatusel loodud Tartu Välismaalaste Teenuskeskus (Tartu Welcome Centre) avati 2019. aastal. Keskus pakub kõikidele Tartusse ja Lõuna-Eestisse elama asuvatele välismaalastele nõu kohanemisega seotud igapäevaelu küsimustes, vastab veebilehe ja Facebooki kaudu või e-kirja teel esitatud küsimustele, samuti korraldab igakuiseid kohanemisseminare. Keskus teeb koostööd töötukassa, politsei- ja piirivalveametiga, maksu- ja tolliametiga, Integratsiooni Sihtasutuse ning teiste asutustega, millega uussisserändajad kokku puutuvad. Keskuse ingliskeelne koduleht pakub mitmeid vajalikke viiteid portaalidele, kust uussisserändaja leiab kohanemiseks vajalikku informatsiooni elu korraldamisel Eestis. Keskus asub aadressil Ülikooli 17, Tartu. Kontakt: info@tartuwelcomecentre.ee, veeb: <https://tartuwelcomecentre.ee/tartu-valismaalaste-teenuskeskus/>.

5.3.1.4 Romade mentorteenus Valga vallas

2020. aasta juunis alustasid Valga vallas tööd kaks roma mentorit, kelle ülesandeks on toetada Valga vallas elavate romade lõimumist ja edendada selleks vajalikku dialoogi ning infovahetust romade ja kohaliku omavalitsuse ja selle asutuste vahel. Teenuse üldine eesmärk on suurendada ebasoodsas sotsiaalmajanduslikus olukorras olevate romade teadlikkust oma õigustest ja kohustustest, parandada avaliku sektori suutlikkust nende õiguste tagamiseks, ületada kultuurilised ja staatusepõhised erinevused. Tegemist on aastase juhtprojektiga, mida rahastab kultuuriministeerium ja mille tegevusi viib ellu Integratsiooni Sihtasutus. Kontakt Integratsiooni Sihtasutuses: kristina.prigop@integratsioon.ee.

5.3.1.5 Soome ja Rootsi kohalike omavalitsuste kodakondsustseremooniad uutele kodanikele

Mitmetes riikides, sh Soomes ja Rootsis, korraldavad kodakondsuse saajatele pidulikke tseremooniaid kohalikud omavalitsused. Soomes taotleb kodakondsust igal aastal 12 000 inimest ja umbes 10 000 neist saavad positiivse otsuse. Soome 100. aastapäeva puhul kutsusid Soome siseminister, Soome Kohalike ja Piirkondlike Omavalitsuste Liit ning Soome Immigratsiooniamet kohalikke omavalitsusi korraldama Soome kodakondsuse saanutele pidulikke kodakondsustseremooniaid. Soomes on Turu linnal ja linna lähimatel omavalitsustel vastav pikaajaline kogemus. Turus valitakse iga aastal ka Turu aasta uuskodanik (*Year's New Citizen of Turku*). 2019. aastal sai selleks eestlanna Mari Jurtom, kes töötab eesti ja soome keele õpetajana ja Edela-Soome Eesti Keskuse juhatuse esimehena. Sellist aunimetust antakse välja alates 2005. aastast Turu omavalitsuses oma tegevusega silma paistnud sisserändajale ehk välismaa taustaga inimesele. Rootsis kohustas riik kohalikke omavalitsusi korraldama kodakondsustseremooniaid alates 2015. aastast. Eestis korraldab kodakondsustseremooniaid politsei- ja piirivalveamet. Lisainfo Turu linna kodulehel: http://www.turku.fi/en/news/2019-05-06_years-new-citizen-turku-2019-and-multicultural-act-2019-has-been-chosen.

5.3.2 Kohalike omavalitsuste tasandil algatatud tegevused

5.4.2.1 Nõuandvad kogud ja ümarlauad

Mitmed kohalikud omavalitsused, kus on palju sisserändajaid või eesti keelest erineva emakeelega elanikke, on loonud nõuandvaid kogusid ja ümarlaudu, et rahvusvähemuste teemadega sügavamalt tegeleda. Jõhvis tegutseb Ida-Virumaa rahvuskultuuriseltside ümarlaud, mille tööd juhib Ida-Virumaa

⁵⁰ Tallinna Linnavalitsuse teave Settle in Estonia Facebooki-lehel: <https://www.facebook.com/597162487290104/posts/1161168277556186/?sfnsn=mo>.

Integratsioonikeskus⁵¹; Pärnus aga alates 2008. aastast Pärnu linna vähemusrahvuste ühenduste ümarlaud. Tallinnas on loodud Kodurahu Foorum. Sellised koostööplatvormid annavad võimaluse teise keele- ja kultuuritaustaga kohalike omavalitsuste elanikel kaasa rääkida kohaliku omavalitsuse arengus, n-ö anda neile hääli kohaliku tasandi otsuste tegemisel, rakendada laiapinnalist kaasavat planeerimist. Kontakt: Aleksandr Dusman, meiliaadress: aleksandrdusman@gmail.com (Ida-Virumaa Integratsioonikeskus), Galina Ivanova, e-post: raduga_parnu@mail.ru (Vähemusrahvuste Liit Raduga, Pärnu).

5.3.2.2 Tallinna Keskraamatukogu keelekohvikud

Tallinna Keskraamatukogu korraldab keelekohvikuid ja -ringe⁵² erinevates keeltes ja ka eesti keele murretes. Pakutakse suhtlemisvõimalusi eesti, hispaania, inglise, korea, prantsuse, rootsi, saksa, soome, ja vene keeles ning võru murdes. Osalemise eelduseks on keeleoskus vähemalt suhtlustasemel. Keeleringid on tasuta. Tallinna Keskraamatukogu tähistab ka septembris toimuvat rahvuskultuuride päeva (24.09) erinevate ürituste, näituste ja väljapanekutega. Lisainfo: <https://keskraamatukogu.ee/ringid-ja-klubid/keelekohvikud/>.

5.3.2.3 Tallinna kodurahuprogramm

Alates 2007. aastast rakendab Tallinna Linnavalitsus Tallinna kodurahuprogrammi, kus saavad osaleda juriidilised isikud, füüsilisest isikust ettevõtjad ja Tallinna elanikud. Programmi eesmärk on edendada Tallinnas rahvussuhteid ning aidata kaasa eri rahvustest inimeste omavahelise suhtlemise tihendamisele. Mittetulundustegevuse projektide prioriteedid on edendada noorte ühistegevust ning tutvustada vähemusrahvuste kultuure ja toetada kultuuriüritusi. Info projektikonkursi tingimuste ja taotlemise võimaluste kohta on kättesaadav Tallinna kodulehel: <http://www.tallinn.ee/kodurahu>.

5.3.2.3 Tartu Rahvusvaheline Maja

Tartus tegutseb alates 2015. aastast Tartu Rahvusvaheline Maja (International House Tartu).⁵³ Rahvusvaheline Maja pakub kohanemisabi uussisserändajatele, sh elamisloa taotlemisel ja pikendamisel, perearsti leidmisel, elukoha registreerimisel, autojuhilubade vahetamisel, lepingute, arvete jms mõistmisel, lastehoiu ja tugivõrgustiku leidmisel ja suhtluse tõlkimisel. Rahvusvaheline Maja korraldab lisaks ka kohanemist toetavaid temaatilisi infoüritusi ja jagab esmast kohanemist toetavat informatsiooni oma kodulehel. Kontakt: Lutsu tn 14a, Tartu, e-post: info@internationalhouse.ee, veeb: <https://www.internationalhouse.ee>.

5.3.2.4 Narva Rahvaste Maja

Narva Linnavalitsuse toel tegutsev Narva Rahvaste Maja asub endises kohalikul omavalitsusele kuuluvas koolihoones aadressil Kreenholmi 25, Narva. Hoones tegutseb enam kui 30 eri rahvuste kultuuriorganisatsiooni, kellega Narva Linnavalitsuse Linnamajandusameti haldusteenistus on sõlminud toetuslepingud. Hoones tegutsevad ka teised huviringid ja spordiklubid ning Narva kunstikool. Seltside käsutuses on ka koolihoone spordisaal ja aula. Hoone klassiruumid on kujundatud eri rahvuste bürooruumideks. Kontakt Narva Linnavalitsuses: Valeri Jääger, Narva linna haldusteenistuse administraator, e-post: valeri.jaager@narva.ee.

5.3.2.5 Tallinna Lilleküla gümnaasiumi õpe välispäritolu õpilastele

Tallinna Lilleküla Gümnaasium on paljudele koolidele jaganud oma kogemusi, mis aitasid tõsta ka teiste koolide pädevust ja valmisolekut, et tagada kvaliteetne õpe muu kodukeelega õpilastele. Gümnaasium alustas välispäritolu õpilaste õpet 2003. aastal, kui kooli võeti esimest korda vastu itaalia perede lapsed. Koolis lähtutakse õppe korraldamisel lõimitud aine- ja keeleõppe põhimõtetest. Koos aineõpetusega õpivad õpilased ka eesti keelt. Teist keelt rääkivate laste õpetajad on saanud asjakohaseid lõimitud keele- ja aineõppe koolitusi. Õpilaste saabumisel määratakse vajadusel õpilaste keeletase, sest enamasti saabuvad kooli uussisserändajate peredest eesti keelt mitteoskavad õpilased. Õppeprotsessi koolis ei

⁵¹ Ida-Virumaa Integratsioonikeskuse koduleht: <http://www.integratsioonikeskus.ee/>.

⁵² Tallinna Keskraamatukogu koduleht: <https://keskraamatukogu.ee/ringid-ja-klubid/keelekohvikud/>.

⁵³ Tartu Rahvusvaheline Maja: <https://www.internationalhouse.ee/>.

tõlgita. Eesti keelt teise keelena õpetatakse õpilastele eraldi rühmades. Võõrkeelseid õpilasi aitavad koolikeskkonda sulandumisel tugiõpilased. Kool kasutab ära kõiki seadustest tulenevaid võimalusi, ka individuaalsete õppekavade loomist, et korraldada teise keele- ja kultuuritaustaga õpilaste õppeprotsessi. Uussisserändaja staatuses on õpilane kuni kolm aastat. 2019/2020. õppeaastal said täiendavat keeleõpet 14 õpilast. Kokku on koolis üle 60 välispäritolu õpilase. 2020/2021. õppeaastal on kooli tulemas 10 uut õpilast erinevatest riikidest. Kontakt: Anu Luure, direktor, anu.luure@lillekyla.edu.ee.

5.3.2.6 Pärnu Pernova hariduskeskuse keelekümblusprogrammid

Pernova hariduskeskus tegeleb keelekümblusega alates 2016/2017. õppeaastast. Asutuses tegutseb viis koolitatud keelekümbluse õpetajat. Keskus pakub keelekümblust neljas huviringis. Keelekümbluse huviringid on mõeldud eelkoolile ja esimesele kooliastmele. Osalemisega keelekümbluse huviringides saab õpilane piisava teadmiste pagasi ja enesekindluse, et liituda hiljem hariduskeskuse teiste huviringidega. Kogu õpe toimub eesti keeles. Õpetajad kasutavad interaktiivseid meetodeid, näitlikke õppevahendeid, aeglast kõnet, lihtsaid lausete kombinatsioone ja žeste, et uus keel omandataks võimalikult lihtsalt ja loomulikult. Huviliste ja osaliste arv on kasvanud aasta-aastalt. Kui 2016. õppeaastal osales Pernova hariduskeskuses 16 teise kodukeelega õpilast, siis 2020. õppeaasta lõpuks juba 47 teist keelt emakeelena kõnelevat last. Keskus teeb koostööd Pärnu Tammsaare kooli ja Pärnu Kellukese lasteaiaga, kellega koos korraldatakse keelekümbluse lõiminguüritusi ja näidistunde. Kontakt: Kaire Mertsin, Pernova hariduskeskuse direktor, e-post: kaire.mertsin@pernova.ee.

5.3.2.7 Västra Götalandi regiooni integratsioonikeskused Rootsisis

Piirkondlikud integratsioonikeskused (*welcome center*) on kohtumispaiagaks sisserändajatele ja rootslastele – seal pakutakse kohanemisprogrammi, teenuseid ja erinevaid tegevusi rahvusvahelise kaitse saajatele nende emakeeles. 2016. aastal avas Göteborgi kommuun lisaks kaks keskust rahvusvahelise kaitse saajatele, kes on valmis kiiremini tulema tööturule ja alustama uut haridusteed. Samuti pakutakse ekskursioone Göteborgis, et tutvustada residentidele kohalikku omavalitsust. Lisaks on välja töötatud teenusena rahvusvahelise kaitse saaja giid/keelesõber (Eesti mõistes tugiisik), kes vahendab rootslaste ja sisserändajate omavahelisi kontakte nende vabal ajal (perekonni, huvigruppidega). Keskused pakuvad ka võimalusi oma professiooni täiendada (*Rajaleidja/Pathfinder* programm). Lisaks pakub integratsioonikeskus seminare, töötubasid, ajakirju ja on platvormiks koostööle mittetulundusühendustega. Lisainfo: <https://www.vgregion.se/en/regional-development/areas/integration/>.

5.3.2.8 Berliini nõustamiskeskused

Berliinis töötab *Willkommenszentrum*'is alaline nõustajate meeskond, keda toetavad keeleekspertid. Keskuses pakutakse Berliini saabuvatele inimestele esmaseid juhiseid ja nõu elukoha, sotsiaalsete ja õiguslike küsimuste kohta ning infot tööturule tulemise ning haridus- ja koolitusvõimaluste kohta. Asutuse looja ja rahastaja on Berliini senat. Abi antakse inglise, vietnami, türki ja araabia keeles. Kontakt: <http://www.berlin.de/willkommenszentrum/en/>, e-post: willkommenszentrum@intmig.berlin.de.

6. Euroopa Liidu ja rahvusvaheliste organisatsioonide roll lõimumis- ja kohanemispoliitika kujundamisel

6.1 Euroopa Liit

Eesti liikmelisus Euroopa Liidus ja sellest tulenev tööjõu vaba liikumine ning hariduse rahvusvahelistumine hoogustab riigis nii sisse- kui ka väljarännet. Kasvav vajadus konkureerida kvaliteetse tööjõu pärast teiste riikidega, samuti Euroopa Liidu regulatsioonide ühtlustav mõju rände- ja lõimumispoliitikale on tõstnud esile kasvava vajaduse pöörata tähelepanu ka uussisserändajate kohanemisele ja edasisele lõimumisele ühiskonnas. Euroopa Liidu struktuuri- ja solidaarsusfondid rahastavad lõimumist toetavaid tegevusi, sh eesti keele õpet ning sisserändega seotud projekte.

Euroopa Liidu lõimumispoliitika keskmes on tööjõu integreerimine ja sotsiaalse mobiilsuse tagamine. Eriliselt rõhutatakse sisserändajate sotsiaalse marginaliseerumise vältimise strateegiate olulisust. Kõigil liikmesriikidel on õigus otsustada, kui palju nad lubavad oma territooriumile kolmandate riikide kodanikke, kes saabuvad riiki tööd otsima. Euroopa Liidu institutsioonide regulatsioonid toovad esile kohaliku poliitilise tasandi kui inimesele kõige lähemal oleva ühiskondliku tasandi olulisuse ühiskonna sidususe edendamisel ja kodanikuühenduste kaasamise tähtsuse lõimumisprotsessi. Rände- ja lõimumisvaldkonda koordineerib **Euroopa Komisjoni rände ja siseasjade peadirektoraat** (Directorate-General for Migration and Home Affairs).⁵⁴ Romadele suunatud poliitikat koordineerib **Euroopa Komisjoni õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat** (Directorate General for Justice and Consumers).⁵⁵

Euroopa rändevõrgustik (European Migration Network, lühendina EMN) loodi 2008. aastal EL-i Nõukogu otsusega ning see on uurimis- ja teabevahetuvõrgustik, mis koosneb liikmesriikides toimivatest riiklikest kontaktpunktidest ja nende juurde loodud kohaliku võrgustiku liikmetest. Euroopa rändevõrgustiku tööd korraldab Euroopa Komisjon. Võrgustiku peamine eesmärk on koguda ja analüüsida ajakohast, objektiivset, usaldusväärset ja võrreldavat rände- ja rahvusvahelise kaitse valdkonna infot ning jagada saadud teavet poliitikategijate ja laiema avalikkusega. Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkt töötab Sisekaitseakadeemias (aadress Kase 61, Tallinn, <https://www.emn.ee/>).

Euroopa integratsioonivõrgustik (European Integration Network, lühendina EIN) loodi 2016. aastal ning see koondab 28 EL-i liikmesriigi ning Euroopa Majanduspiirkonna riikide Islandi ja Norra lõimumise eest vastutavate riigiasutuste esindajad. Võrgustiku peamine roll on edendada liikmesriikide koostööd ja soodustada Euroopa, rahvuslike ja regionaalsete riigiasutuste ning kodanikuühenduste valdkondlikku dialoogi. Samuti koordineerib võrgustik teisi liiduüleseid võrgustikke, kes tegelevad sisserännanute lõimimisega tööhõive, hariduse või võrdõiguslikkuse küsimustega. **Kultuuriministeerium** on Euroopa Komisjoni integratsioonivõrgustiku kontaktpunktiks.

Euroopa Komisjon juhib ka **romade integreerimise riiklike kontaktpunktide** (lühendina NRCP) tööd liikmesriikides, mille eesmärk on valitsustevaheline infovahetus romadele suunatud poliitika küsimustes. NRCP kontaktpunktiks Eestis on kultuuriministeerium.⁵⁶

Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (European Union Agency for Fundamental Rights, lühendina FRA)⁵⁷ on Viinis tegutsev Euroopa Liidu asutus, mille eesmärk on pakkuda põhiõiguste küsimustes abi

⁵⁴ https://ec.europa.eu/info/departments/migration-and-home-affairs_et

⁵⁵ https://ec.europa.eu/info/departments/justice-and-consumers_en

⁵⁶ Kultuuriministeeriumi kodulehekül: <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/kultuuriline-mitmekesisus-ja-loimumine>.

⁵⁷ Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti kodulehekül: <https://fra.europa.eu/>.

ja teadmisi Euroopa Ühenduse ning selle liikmesriikide asjakohastele asutustele ja ametivõimudele, samuti aidata liikmesriike meetmete rakendamisel ja tegevuskavade kujundamisel. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti kontaktpunktiks Eestis on **Justiitsministeerium**.

Paljudes Euroopa riikides on omavalitsustele delegeeritud mitmed teenused, mis puudutavad sisseerandajate või vähemuste lõimumist. Euroopa Liidu leping sätestab, et Euroopa Liidu Nõukogu, Komisjon ja Parlament on kohustatud õigusloome ja muude meetmete vastuvõtmisel konsulteerima Regioonide Komiteega valdkondades, mis mõjutavad või võivad mõjutada kohalikke ja regionaalseid huvisid. **Euroopa Regioonide Komitee**⁵⁸ koosneb kohalikul ja piirkondlikul tasandil kõigist 27 liikmesriigist valitud esindajatest ja toetab kohalike omavalitsuste kaasamist ja võimestamist EL-i rände- ja kohanemispoliitika elluviimisel. Regioonide Komitee juures tegutsevad erinevad lõimumisvaldkonnaga seotud võrgustikud, mis jagavad parimat praktikat, kujundavad arvamusi Euroopa Liidu regulatsioonide ja meetmete kohta.⁵⁹

Lisaks tegutsevad Euroopa Komisjoni toel mitmed kohalikke omavalitsusi hõlmavad rände- ja lõimumisvaldkonna koostöövõrgustikud, näiteks [Urban Academy on Integration](#), [Migration Policy Group](#) jt. Parimate kogemuslugude tutvustamiseks on Euroopa Komisjon loonud **Euroopa integratsioonivõrgustiku infoportaali** [European Web Site on Integration](#). Euroopa Komisjoni toel tegutseb programm EuroCities ja selle projekt „Integrating Cities”⁶⁰, mis on tõestanud ennast eduka mudelina dialoogi pidamiseks nii erinevate linnade kui ka Euroopa Liidu institutsioonide vahel ning mis hõlbustab konkreetsete teadmiste vahetust integratsioonipoliitikate kohta. CLIP (*European network of cities for local integration policies for migrants*) on 30 EL-i liikmesriigi võrgustik, mis toetab sisseerandajate sotsiaalset ja majanduslikku lõimumist.⁶¹

6.2 Euroopa Nõukogu

Prantsusmaal Strasbourgis alaliselt töötav Euroopa Nõukogu tegeleb inimõiguste, sotsiaalõiguste, keeleliste õiguste, hariduse ja kultuuri küsimustega. Põhimõtet, et kohalik omavalitsus on ühiskonna demokraatlike väärtuste kandja, toetab 1985. aastal allkirjastatud ja 28. septembril 1994. aastal Riigikogus ratifitseeritud **Euroopa kohaliku omavalitsuse harta**.⁶² Kõige tuntumad Euroopa Nõukogus tunnustatud inimõigusi kaitsvad konventsioonid on Euroopa inimõiguste konventsioon⁶³ ja Euroopa sotsiaalharta⁶⁴.

Lisaks töötab Euroopa Nõukogu juures **Euroopa rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise komisjon** (European Commission against Racism and Intolerance, lühendina ECRI), mille ülesanne on kaardistada rassismi ja ksenofoobia probleeme Euroopas ning soovitada lahendusi rahvuspäritolu, nahavärvi, kodakondsuse, usu ja keele alusel esinevate eristamiste vähendamiseks.

Euroopa Nõukogu jälgib ka **vähemusrahvuste kaitse raamkonventsiooni**⁶⁵ täitmist, millega Eesti ühines 1996. aastal.

⁵⁸ Euroopa Regioonide Komitee kodulehekül: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-committee-regions_et.

⁵⁹ Regioonide Komitee lõimimisvõrgustike kodulehekül: <https://cor.europa.eu/en/our-work/Pages/cities-and-regions-for-integration.aspx>.

⁶⁰ <http://www.integratingcities.eu/>

⁶¹ <https://www.eurofound.europa.eu/clip-european-network-of-cities-for-local-integration-policies-for-migrants>

⁶² RT II 1994, 95. <https://www.riigiteataja.ee/akt/208032011003>.

⁶³ Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13320295>.

⁶⁴ Euroopa sotsiaalharta on Euroopa Nõukogu inimõigusi kaitsev leping: <https://www.riigiteataja.ee/akt/78197>.

⁶⁵ Vähemusrahvuste kaitse raamkonventsioon: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13086847>.

Euroopa Nõukogu kohalike ja piirkondlike omavalitsuste kongress (CLRAE) on Euroopa Nõukogu organ, mis esindab Euroopa riikide kohalikke ja piirkondlikke omavalitsusorganeid.

Üks lõimumisvaldkonda puudutav koostööorgan on Euroopa Nõukogu juures töötav **romade ja rändlejate eksperdikomitee** (ADIROM)⁶⁶.

6.3 Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

Kohanemis- ja lõimumispoliitika elluviimisel riiklikul ja kohalikul tasandil tuleb arvestada kolme **Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) konventsiooniga**, millega on Eesti ühinenud: majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt (jõustus Eestis 1992. aastal), rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvaheline konventsioon (jõustus Eestis 1991. aastal), kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt (jõustus Eestis 1992. aastal).⁶⁷ ÜRO teostab järelevalvet vastuvõetud konventsioonide rakendamise üle lepinguosalistes riikides.

Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon (IOM) on 1951. aastal loodud juhtiv valitsustevaheline rändealane organisatsioon, mille eesmärk on aidata riikidel tulla toime järjest suureneva rände haldamisega, edendada rändeküsimustest arusaamist, julgustada sotsiaalset ja majanduslikku arengut läbi rände ja tagada rändajate heaolu ja inimväärikus.

ÜRO pagulaste ülemvoliniku amet (UNHCR)⁶⁸ on kohustatud juhtima ja korraldama üleilmselt rahvusvahelisi tegevusi pagulaste kaitsmisel ja nende probleemide lahendamisel. UNHCR-i tegevuse peamine eesmärk on koostöös valitsustega pagulaste inimõiguste ja heaolu kaitse, püsivate lahenduste leidmine ning järelevalve rahvusvaheliste standardite rakendamisel. UNHCR-il on õigus esitada seisukohti ja saada teavet rahvusvahelise kaitse taotlejaid ning pagulasi käsitlevates küsimustes. UNHCR Eestit kattev harukontor asub Stockholmis ja peakontor Genfis.⁶⁹

6.4 Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon

Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon (Organization for Security and Co-operation in Europe, lühendina OSCE)⁷⁰ tegeleb lisaks regionaalse julgeolekualase koostöö arendamisele, riikidevahelise konfliktiennetuse ja kriisireguleerimisele ka inimõiguste täitmise järelevalvega. Organisatsiooni peakontor asub Viinis. **OSCE rahvusvahemuste ülemvolinik** (HCNM) resideerub Haagis ja tema ülesanne on aidata kaasa dialoogile etniliste vähemuste ja riigi esindajate vahel.

Lisa 1. Kohanemis- ja lõimumisvaldkonna teenused

Teenus/Õigusaktid	Teenuse osutaja	Viited
Nõustamine		
Migratsiooni- ja nõustamine	PPA	Politsei- ja piirivalveameti migratsiooni- ja nõustajad (https://www2.politsei.ee/et/teenused/migratsiooninoustajad/ ja www.politsei.ee/migrationadvice)

⁶⁶ ADIROM-i koduleht: <https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/composition>.

⁶⁷ Välisministeeriumi kodulehekül: <https://vm.ee/et/inimõiguslaste-konventsioonide-taitmine-0>.

⁶⁸ UNHCR kodulehekül: <https://www.unhcr.org/>.

⁶⁹ UNHCR harukontor Stockholmis: <https://www.unhcr.org/estonia.html>.

⁷⁰ OSCE koduleht: <https://www.osce.org/>.

		PPA rahvusvahelise kaitse nõustajad (https://www.politsei.ee/et/juhend/rahvusvaheline-kaitse/kasulikud-kontaktid)
Lõimumisalane nõustamine	Integratsiooni SA	https://www.integratsioon.ee/saabujale https://www.integratsioon.ee/nouandeveebi-kusimused
Tagasipöördujate nõustamine	Integratsiooni SA	https://www.integratsioon.ee/tagasipoordujale https://www.eesti.ee/et/kodakondsus-ja-dokumendid/eestisse-tagasipoeoerdujale/ https://globalestonian.com/et/tagasip%C3%B6%C3%B6rdumine-eestisse
Eesti Rahvusvaheline Maja (välisspetsialistide ja tööandjate nõustamine)	EAS, PPA, Tallinna Linnavalitsus, Integratsiooni SA, Eesti Töötukassa	https://workinestonia.com/internationalhouse/
Uussisserändajate nõustamine	EAS, AS Mainor	https://www.workinestonia.com/coming-to-estonia/relocation-guide/
Tartu Rahvusvaheline Maja	MTÜ Rahvusvaheline Maja	https://www.internationalhouse.ee/
Tartu välismaalaste teenuskeskus	Tartu LV	tartuwelcomecentre.ee
Psühholoogiline nõustamine	Tartu Nõustamis- ja Kriisiabikeskus, MTÜ Eluliin, naiste tugikeskused	https://tnk.tartu.ee/ https://www.eluliin.ee/ http://naisteliin.ee/
Õigusnõustamine	Eesti Juristide Liit	https://www.juristaitab.ee/ (eesti, vene, inglise keeles; e-teenus)
Riiklik õigusabi	JUM	https://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/oigusabi
Ohvriabi	SKA (Sotsiaalkindlustusamet)	https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/ohvriabi-ennetustoo/116-006-ohvriabi-kriisitelefoni E-post: https://www.palunabi.ee/ (eesti ja vene keeles)
Ümberasumise käsiraamat „Relocation Guide”	EAS	Eestisse elama asumist tutvustavad abimaterjalid: https://www.workinestonia.com/coming-to-estonia/relocation-guide/ https://www.workinestonia.com/wp-content/uploads/2019/03/Relocation-Guide-RUS.pdf
Eestis elamine		
Elamislubade ja elamisõiguse taotlemine ning info	PPA, välisministeerium	PPA: https://www2.politsei.ee/et/teenused/elamisoigused/ Eesti välisesindused, Välisministeeriumi kodulehekül: https://vm.ee/et/taxonomy/term/123 EL-i kodanik võib Eestis viibida reisidokumendi alusel kuni kolm kuud. Seejärel peab elukoha registreerima. Kolmandate riikide kodanik võib Eestis viibida viisavabaduse, viisa või elamisloa alusel. Rahvusvahelise kaitse taotlemine: https://www.politsei.ee/et/juhend/rahvusvaheline-kaitse

ID-kaardi taotlemine	PPA välisesindused	Eestis: https://www.politsei.ee/et/juhend/id-kaardi-taotlemine-taeiskasvanule Välismaal: PPA iseteeninduskeskkond https://etaotlus.politsei.ee/#/login
Juhiluba ja auto registreerimine	Maanteeamet	https://www.mnt.ee/et/soiduk/registreerimine/soiduki-registreerimine https://www.mnt.ee/et/liikleja/juhiluba-ja-juhtimisoigus/valisriigi-juhiluba
Ravikindlustus ja perearstiteenused	Terviseamet, Haigekassa	http://www.terviseamet.ee/peremeditsiin/patsiendile/perearsti-vahetamine-ja-valimine.html https://www.haigekassa.ee/inimesele/ravikindlustus https://www.terviseamet.ee/et/node/2780
Tugiisikuteenus rahvusvahelise kaitse saanud isikutele	MTÜ Eesti Pagulasabi	https://www.pagulasabi.ee/
Välismaalaste veebikogukond	InterNations	https://www.internations.org/estonia-expats
Üleilmsete Eesti kogukondadega kontaktihoidmine	INSA, EKSÜ, Eesti instituut	https://globalestonian.com/et https://kultuuriseltsid.ee/ https://ekkm.estinst.ee/eesti-keele-o-pe-valismaal/koolid/
Koolitused, haridus		
Uussisserändajate kohanemisprogrammi õppematerjalid ja koolitused	Expat Relocation Estonia OÜ, PPA	https://www.settleinestonia.ee/ (EST, ENG, RUS; e-teenus, koolitused Eesti linnades)
Haridusportaal	Haridus- ja teadusministeerium	https://haridusportaal.edu.ee/
Keelekümblus	SA Innove (haridus- ja noorteamet)	https://www.innove.ee/oppevara-ja-metoodikad/keelekumblus/
Juhendid üldhariduskoolidele, kus õpivad uussisserändajate ja rahvusvahelise kaitse saanud õpilased	SA Innove (haridus- ja noorteamet), TÜ eetikakeskus (üldisem mitmekultuuriline väärtusarendus)	https://www.eetikakeskus.ut.ee/et Muu kodukeelega laps Eesti koolides, sh keelekümblusprogramm, lõimitud aine- ja keeleõpe: https://www.innove.ee/oppevara-ja-metoodikad/muu-kodukeelega-laps/
Inglisekeelne haridus	Lasteaiad	International School of Estonia Tartu International Kindergarten Tartu International Daycare
	Üldhariduskoolid	Tallinna Inglise Kolledž AS Audentes Miina Härma Gümnaasium International School of Estonia Tallinn European School Tartu International School
Soomekeelne haridus	Tallinna Soome kool	http://www.soomeskool.fi/
Töö ja ettevõtlus		
Lühiajaline Eestis töötamine	PPA	https://www2.politsei.ee/et/teenused/eestis-tootamine/luhiajalise-tootamise-registreerimine/

	EMTA	Töötamise registreerimine: https://www.emta.ee/et/ariklient/registreerimine-ettevotlus/tootamise-registreerimine EL-i kodanikud, ka need kes soovivad Eestis töötada kauem kui 90 päeva järjest, võivad tööle asuda juba enne elamisõiguse (elukoha) registreerimist. Nende andmeid võib ka varem töötamise registrisse (TÖR-i) kanda.
Maakondlike arenduskeskuste ettevõtluskonsultandid	EAS	https://www.eas.ee/teenus/noustamine-maakondlikes-arenduskeskustes/
Pikaajaline Eestis töötamine	Tööinspeksioon	https://www.ti.ee/est/valismaaine-tootaja/kolmandate-riikide-tootajad/valismaalt-eestisse-toole/
Töötamise register	RIHA (Riigi Infosüsteemi Haldussüsteem)	https://www.riha.ee/Infos%C3%BCsteemid/Vaata/tor
Töökeskkond	Tööinspeksioon	Work in Estonia leheküljel www.workinestonia.ee leiab infot Eestis töötamise kohta. Leheküljel vahendatakse ka ingliskeelseid tööpakkumisi. Tööelu portaal www.tooelu.ee (eesti, inglise ja vene keeles) Tööinspeksioon (www.ti.ee) tööalaste probleemide tekkimisel (nõuandetelefon 640 6000 ning tööalaste juriidiliste küsimuste puhul e-post jurist@ti.ee)
Välisspetsialistide värbamise juhend	EAS	Välisspetsialistide värbamise juhend: https://roadmap.workinestonia.com/ Work in Estonia leheküljel www.workinestonia.ee info Eestis töötamise kohta, tööandjale infot ja abimaterjalid välisvärbamisest (eesti ja inglise keeles, sh videod, ingliskeelsed dokumendipõhjad jne).
Pensionid, riiklikud toetused ja hüvitised, erihooletusteenused	SKA (Sotsiaal-kindlustusamet)	https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et
Keeleõpe		
A1 tasemel	Expat Relocation Estonia OÜ, erasektor e-kursused	A1 tasemel saab tasuta keelt õppida kohanemisprogrammi raames https://www.settleinestonia.ee/. Tasulised kursused erafirmadelt, näiteks: http://edukool.ee/ https://multilingua.ee https://www.tallinnakeeltekool.ee/ http://www.sugesto.ee/keelekursused/ https://www.immischool.eu/ https://www.folkuniversitetet.ee/ E-kursus: www.keeleklikk.ee
A1–C1 tasemel	INSA, Töötukassa e-kursused, erasektor	Tasuta keeleõpet pakuvad Integratsiooni Sihtasutuse Eesti keele majad (www.integratsioon.ee). Töötuna registreeritud saavad keelt õppida töötukassa vahendusel: https://www.tootukassa.ee/. Keeleõpet pakub erasektor. Vt

		Keeleinspektsooni (alates 1.08.2020 Keeleamet) nimekirja atesteeritud keelefirmade kohta: https://www.keeleinspektsoon.ee/et/eesmargid-tegevused/keeleinspektsooni-heakskiidu-saanud-firmad https://www.innove.ee/eksamid-ja-testid/eesti-keele-tasameeksamid/eesti-keele-oppe-kulude-huvitamane/ SA Innovelt alates 1.08.2020 toetust keeleõppeks ning kulude hüvitamist tasulistel kursustel osalemiseks ja eksami sooritamiseks: https://www.innove.ee/eksamid-ja-testid/eesti-keele-tasameeksamid/eesti-keele-oppe-kulude-huvitamane/ Eesti keele õppeks on loodud e-kursused: www.keeleklikk.ee/; https://www.keeletee.ee/; http://web.meis.ee/vaegkuuljad/ (Pille ja Lauri lood) Keeleäpp Speakly: www.speakly.me
Eesti keele tasameeksamid	SA Innove	https://www.innove.ee/eksamid-ja-testid/eesti-keele-tasameeksamid/
Keelekümbelprogramm	SA Innove	https://www.innove.ee/oppevara-ja-metoodikad/keelekumblus/
Eesti-sisene õpilasvahetus	MTÜ VeniVidiVici	http://vvpilavahetus.ee/
Kodakondsus		
Kodakondsuse taotlemine	PPA	https://www2.politsei.ee/et/teenused/eesti-kodakondsus/
Kodakondsus-eksamid ja juhendid eksami sooritamiseks	SA Innove	https://www.innove.ee/eksamid-ja-testid/kodakondsuseksamid/ https://www.integratsioon.ee/sites/default/files/6_sammuga_eng_0.pdf https://www.integratsioon.ee/sites/default/files/6_sammuga_eng_0.pdf
Tõrjumine ja rassism		
Nõustamine	Inimõiguste Keskus	https://humanrights.ee/tegutse/teata-inimõigusterikkumisest
	PPA	Füüsilise vägivalla korral tuleb pöörduda politsei- ja piirivalveametisse ning esitada juhtunu kohta avaldus.
Lepitusteenus	SKA (Sotsiaalkindlustusamet)	http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/ohvriabi-huvitis/ohvriabi-ja-lepitusteenus#Lepitusteenus
Inimõigused, arengukoostöö	MTÜ Mondo	https://mondo.org.ee/
Pagulaste õigused ja heaolu	MTÜ Eesti Pagulasabi	https://www.pagulasabi.ee/
Õigusaktid		
Eesti seadused inglise keeles		https://www.riigiteataja.ee/en/
Valdkondlikud seadused		Avaliku teabe seadus https://www.riigiteataja.ee/akt/122032011010

		Avaliku teabe seaduse üldjuhend. Andmekaitse Inspeksioon Euroopa Liidu kodaniku seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/ELKS Keeleseadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/118032011001 Kodakondsuse seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/KodS Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/106052020027 Võrde kohtlemise seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/13096445 Vähemusrahvuse kultuuriautonomoomia seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/182796 Välismaalaste seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/110072020072 Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/VRKS
Määrused, juhendid	Siseministeerium Eesti Linnade ja Valdade Liit	Kohanemisprogramm: https://www.riigiteataja.ee/akt/131052017004 Kohaliku omavalitsuse teenusportaal: https://www.kovtp.ee/kasutusjuhend
Riiklikud arengukavad ja programmid		
Lõimuv Eesti 2020	Kultuuriministeerium	https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/kultuuriline-mitmekesisus/valdkondlik-arengukava-loimuv-eesti-2020
Lõimumisprogramm	Kultuuriministeerium	https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/200123_programm_2020_2023_loimumine_loplik.pdf
Rahvuskaaslaste programm	Siseministeerium, haridus- ja teadusministeerium, kultuuriministeerium	Rahvuskaaslaste programm 2014–2020: https://www.hm.ee/et/tegevused/eestlased-valismaal/rahvuskaaslaste-programm Üleilmse eestluse programm 2021–2030: https://www.siseministeerium.ee/et/eesmark-tegevused/uleilmne-eestlus
Rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukava 2021–2030	Siseministeerium, kultuuriministeerium	https://www.siseministeerium.ee/et/rahvastiku-ja-sidusa-uhiskonna-arengukava https://www.kul.ee/et/kaasamine-osalemine/rahvastiku-ja-sidusa-uhiskonna-arengukava
Siseturvalisuse arengukava 2015–2020	Siseministeerium	https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/taiendatud_siseturvalisuse_arengukava_2015-2020.pdf

Lisa 2. Kasutatud allikad, uuringud ja ülevaated

Association of Finnish Municipalities. Kuntaliitto kodulehekülj.

<https://www.localfinland.fi/immigration-and-cultural-diversity>.

Avaliku teabe seaduse üldjuhend.

https://www.aki.ee/sites/default/files/dokumendid/avaliku_teabe_seaduse_uldjuhend.pdf.

Avalike teenuste korraldamise roheline raamat (2013). Majandus- ja

kommunikatsiooniministeerium. https://www.mkm.ee/sites/default/files/avalike_teenuste_korraldamise_roheline_raamat.pdf.

Eesti elanikkonna hoiakud kolmandatest riikidest sisserrändajate suhtes Euroopa sotsiaaluuringu andmetes (2016). Tartu: Tartu Ülikool.

https://www.yti.ut.ee/sites/default/files/www_ut/randehoiakute_raport_loplik.pdf.

Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring (2017). <https://www.kul.ee/et/EIM2017>.

Finnish local authorities integrate immigrants into society. Examples of local authorities' best integration practices (2017). Kuntaliitto.

<https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Kunnat%20kotouttavat%2011-2016.pdf>.

Juhendid üldhariduskoolidele, kus õpivad uussisserrändajate ja rahvusvahelise kaitse saanud õpilased.

SA Innove. <https://www.innove.ee/oppevara-ja-metoodikad/muu-kodukeelega-laps/kes-on-kes/>.

Kohaliku omavalitsuse teenusportaal. <https://www.kovtp.ee/kasutusjuhend>.

Kohalike omavalitsuste integratsioonipoliitika ja meetmed: heade praktikate uuring Euroopa riikide

näitel (2009). Balti Uuringute Instituut. https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/IBS_praktikad_kokkuvte.pdf.

Kohalike omavalitsuste koostöö rakendamine kohaliku omavalitsuse ülesannete paremaks täitmiseks ja avalike teenuste kvaliteetsemaks ning efektiivsemaks osutamiseks (2013). Geomedia.

https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/kov/ii_sotsiaalvaldkonna_aruanne.pdf.

Kohaliku omavalitsuse üksuste avalike teenuste lepinguline delegerimine kodanikuühendustele (2009). Poliitikauuringute Keskus Praxis.

https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/simdel_raport.pdf.

Kultuuriline mitmekesisus ja lõimumine (2020). Kultuuriministeerium.

<https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/kultuuriline-mitmekesisus>.

Käsiraamat kohaliku omavalitsuse ametnikule uussisserrändajate kohanemise toetamisel.

https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/amif2016-9_kasiraamat_kohaliku_omavalitsuse_ametnikule_uussisserrandajate_kohanemise_toetamisel.pdf.

Mitmekultuurilise hariduse tegevuste kaardistamine. <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Mitmekultuurilise-hariduse-tegevuste-kaardistamine-2019.pdf>.

Kristi Anniste 2018. Rändetrendid maailmas, Euroopas ja Eestis. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis, http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2018/02/rita_ranne.pdf.

Kristiina Praakli 2019. Soome lõimumispoliitika. Lähtekohad ja praktikad. Tartu: Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduste instituut.

https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/rita_teemakokkuvote_8.pdf.

Diasporaapoliitika (2020). Siseministeerium. <https://www.siseministeerium.ee/et/eesmark-tegevused/uileilmne-eestlus>.

Kohanemine (2020). Siseministeerium. <https://www.siseministeerium.ee/et/eesmark-tegevused/kohanemine>.

Kodakondsus ja ränne (2020). Siseministeerium. <https://www.siseministeerium.ee/et/siseturvalisuse-valdkond/kodakondsus-ja-ranne>.

Teenuste kaardistamise juhend (2018). Rahandusministeerium. <https://sites.google.com/site/eelarvejuhend/teenuste-kaardistamise-juhend>.

Teenuste sisestamise ja haldamise juhend (2020). Rahandusministeerium. <https://www.mkm.ee/et/teenuste-sisestamise-ja-haldamise-juhend>.

The intercultural city step by step. A practical guide for applying the urban model of intercultural inclusion. Council of Europe, 2019
<https://rm.coe.int/the-intercultural-city-step-by-step-practical-guide-for-applying-the-u/168048da42s>

Uussisserändajate kohanemine Eestis (2019). Balti Uuringute Instituut. https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/uussisserandajate-kohanemine-eestis-2019-ee_0.pdf.

Uussisserändajate kohanemine Eestis: valikud ja poliitikaettepanekud tervikliku ja jätkusuutliku süsteemi kujundamiseks (2014). Balti Uuringute Instituut. https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Kodakondsus_ja_ranne/2014_tof_-_uuringutulemuste_luhikokkuvote_8_lk.pdf.

Valge Raamat. Identiteedihaldus ja isikut tõendavad dokumendid 1.0 (2018). Tallinn: Riigi Infosüsteemi Amet. <https://www.ria.ee/sites/default/files/content-editors/EID/valge-raamat-2018.pdf>.

Välismaalaste kaasamine mittetulundusühingute töösse (2017). IOM Estonia. https://heakodanik.ee/wp-content/uploads/2017/07/Va%CC%88ismaalaste-kaasamine-mittetulundusu%CC%88henduste-to%CC%88o%CC%88sse_IOM_2017.pdf.

Lisa 3. Kasutatud lühendid

ADIROM	-	Euroopa Nõukogu romade ja rändlejate ekspertkomitee
CLIP	-	Euroopa linnade kohaliku lõimumispoliitika võrgustik migrantidele
CLRAE	-	Euroopa Nõukogu kohalike ja piirkondlike omavalitsuste kongress
EAS	-	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
ECRI	-	Euroopa rassimi ja sallimatuse vastu võitlemise komisjon
EIN	-	Euroopa integratsioonivõrgustik
EKSÜ	-	Eesti Kultuuriseltside Ühendus
EMTA	-	Eesti Maksu- ja Tolliamet
EMN	-	Euroopa Rändevõrgustik

FRA	-	Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet
HCNM	-	Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni rahvusvähemuste ülemvolinik
HTM	-	Haridus- ja teadusministeerium
INSA	-	Integratsiooni Sihtasutus
IOM	-	Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon
JUM	-	Justiitsministeerium
KUM	-	Kultuuriministeerium
MKM	-	Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium
NRCP	-	Euroopa Komisjoni romade integreerimise riiklik kontaktpunk
OSCE	-	Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon
PPA	-	Politsei- ja piirivalveamet
RIHA	-	Riigi Infosüsteemi Haldussüsteem
SIM	-	Siseministeerium
SOM	-	Sotsiaalministeerium
SKA	-	Sotsiaalkindlustusamet
UNHCR	-	ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet